

YRITYSTEN NÄKEMYKSIÄ KILPAILULAISTA

Lasse Pöyry
Mika Saastamoinen
Antti Sieppi
Mika Maliranta

Kilpailu- ja kuluttajaviraston Katsauksia 5/2024

Yritysten näkemyksiä kilpailulaista

Lasse Pöyry, Mika Saastamoinen, Antti Sieppi, Mika Maliranta

Julkaisija

Kilpailu- ja kuluttajavirasto

Puhelinvaihte: 029 505 3000 (pvm/mpm)

Sähköposti: kirjaamo@kkv.fi

Julkaisut: <https://www.kkv.fi/tutkimus-ja-vaikuttaminen/julkaisut/>

ISSN 2814-6794

ISBN 978-952-6684-55-0

Kilpailu- ja kuluttajaviraston Katsauksia 5/2024

Yritysten näkemyksiä kilpailulaista

Kirjoittajat: Lasse Pöyry, Mika Saastamoinen, Antti Sieppi, Mika Maliranta

Julkaisija: Kilpailu- ja kuluttajavirasto

Kieli: Suomi

Sivumäärä: 42

TIIVISTELMÄ

Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) selvitti kyselytutkimuksella, miten hyvin yritykset kokevat tuntevansa kilpailulakia, miten yrityksissä huomioidaan kilpailulaki ja millaisena yritykset näkevät kilpailulain noudattamisen omilla markkinoillaan. Kysely kohdistettiin suomalaisiin yrityksiin, joissa on vähintään 10 työntekijää. Kyselyyn vastasi 983 yritystä ja vastausprosentti oli 5,8.

KKV:n toiminnan vastasi tuntevansa vähintään melko hyvin vain runsas neljäsosa vastaajista. Kilpailulaista vastaajat kertoivat tuntevansa parhaiten kartelli- ja kilpailulain, jonka lähes kaksi kolmasosaa ilmoitti tuntevansa vähintään melko hyvin. Heikoimmin vastaajat kertoivat tuntevansa leniency eli mahdollisuuden vapautua seuraamusmaksuista ilmoittamalla kartelli ja auttamalla KKV:tä sen tutkimisessa: alle kolmasosa vastasi tuntevansa sen vähintään melko hyvin. Määräävän markkina-aseman väärinkäyttökiellon kertoi tuntevansa vähintään melko hyvin hieman alle puolet vastaajista. Yrityskauppojen ilmoitusvelvollisuuden taas tunsivat vähintään melko hyvin 39 prosenttia vastaajista.

Yrityksillä on erilaisia keinoja, joiden avulla ne pyrkivät varmistamaan toimintansa kilpailulainmukaisuuden. Vajaalla kolmasosalla vastaajista on palveluksessaan niin sanottu compliance officer eli henkilö, jonka nimenomaisesti velvollisuuksiin kuuluu yrityksen toiminnan kilpailulainmukaisuuden varmistaminen, tai vastaava nimetty tehtävä. Suurimmissa yrityksissä tällainen henkilö tai tehtävä löytyy joka toisesta yrityksestä. Myös erityinen compliance-ohjelma, kilpailulakia koskeva koulutus sekä sisäinen ohjeistus ovat yleisempiä suurissa yrityksissä.

Kilpailulain huomioimisella oli kyselyn perusteella ollut myös suoria vaikutuksia joidenkin vastaajien liiketoimintaan. Vastaajista viisi prosenttia ilmoitti lopettaneensa tai muuttaneensa sopimuksiaan tai toimintaansa viimeisen viiden vuoden aikana kilpailulain 5 §:n vuoksi. Suuremmista yrityksistä noin kolme prosenttia vastaajista ilmoitti muokanneensa yritysjärjestelyä tai hylänneensä sen yrityskauppaluvontaan liittyvistä syistä.

Kyselytutkimuksen kysymykset, joilla pyrittiin kartoittamaan vastaajien näkemyksiä kilpailunrajoitusten yleisyydestä, osoittautuivat tulosten tulkinnan näkökulmasta haastaviksi eikä niiden pohjalta voida tehdä päätelmiä kilpailunrajoitusten yleisyydestä Suomessa. Runsas puolet vastaajista oli havainnut omilla markkinoillaan kartelli- ja kilpailulain vastaista toimintaa. Määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä oli havainnut 59 prosenttia vastaajista. Suurin osa edellä mainittuja havaintoja tehneistä vastaajista katsoi menettelyjä esiintyvän kuitenkin vain melko pienessä määrin. Kyseisiä tuloksia tulkittaessa on keskeistä huomata, että merkittävä osa samoista vastaajista ilmoitti oman kilpailulain tuntemuksensa olevan heikkoa. Vaikuttaakin siltä, että vastaajien käsitys kilpailunrajoituksista ja niiden sisällöstä poikkeaa selvästi kilpailulain kriteeristöä eikä kyselytutkimus anna oikeaa kuvaa erilaisen kilpailunrajoitusten yleisyydestä.

Kilpailulain tuntemuksen taso vaikuttaa lain toimivuuteen. Puutteellinen laintuntemus voi esimerkiksi heikentää kilpailuvalvonnan ennaltaehkäisevää vaikutusta. Kilpailulain tuntemisella on myös vaikutuksia leniency-ohjelman toimintaan ja siihen, miten KKV saa tietoja mahdollisista kilpailulain vastaisista menettelyistä. Kyselytutkimuksen perusteella Suomessa tulisivatkin pyrkiä kohentamaan yritysten tietämystä kilpailulaista.

Asiasanat: Kilpailulaki, yrityskysely

Konkurrens- och konsumentverkets litteraturoversikt 5/2024

Företagssynpunkter på konkurrenslagen

Författare: Lasse Pöyry, Mika Saastamoinen, Antti Sieppi, Mika Maliranta

Utgivare: Konkurrens- och konsumentverket

Språk: Finska

Sidantal: 42

SAMMANFATTNING

Konkurrens- och konsumentverket (KKV) utredde genom en enkätundersökning hur väl företag upplever sig känna till konkurrenslagen, hur konkurrenslagen beaktas i företagen och hur företagen upplever efterlevnaden av konkurrenslagen på sin egen marknad. Enkäten riktades till finländska företag med minst 10 anställda. Enkäten besvarades av 983 företag och svarsprocenten var 5,8.

Endast en dryg fjärdedel av respondenterna svarade att de kände till KKV:s verksamhet åtminstone ganska väl. Respondenterna berättade att de från konkurrenslagen bäst kände till kartellförbudet, som nästan två tredjedelar uppgav sig känna till åtminstone ganska väl. Svagast berättade respondenterna att de kände till leniency, dvs. möjligheten till befrielse från påföljdsavgift genom att ange en kartell och bistå KKV i dess undersökning; mindre än en tredjedel svarade att de kände till detta åtminstone ganska väl. Mindre än hälften av respondenterna uppgav att de åtminstone ganska väl känner till förbudet mot missbruk av dominerande marknadsställning. Däremot kände 39 procent av respondenterna till anmälningsskyldigheten vid företagsförvärv åtminstone ganska väl.

Företag har olika metoder för att säkerställa att verksamheten följer konkurrenslagen. Knappt en tredjedel av respondenterna har en så kallad compliance officer, dvs. en person vars uttryckliga skyldigheter omfattar att säkerställa att företagets verksamhet följer konkurrenslagen, eller motsvarande utsedd uppgift. Bland de största företagen har varannan en sådan person eller sådan uppgift. Även ett särskilt compliance-program, utbildning om konkurrenslagen samt interna anvisningar är vanligare bland större företag.

Enligt enkäten har beaktandet av konkurrenslagen också haft direkta konsekvenser för vissa respondenters affärsverksamhet. Fem procent av respondenterna uppgav att de avslutat eller ändrat sina avtal eller sin verksamhet under de senaste fem åren på grund av 5 § i konkurrenslagen. Cirka tre procent av de större företagen uppgav att de hade modifierat eller förkastat företagsarrangemanget av orsaker som hänför sig till tillsynen över företagsförvärv.

Frågorna i enkätundersökningen, med vilka man strävade efter att kartlägga respondenternas åsikter om konkurrensbegränsningarnas utbredning, visade sig vara utmanande med tanke på tolkningen av resultaten, och man kan inte dra slutsatser om konkurrensbegränsningarnas utbredning i Finland utifrån dem. Drygt hälften av respondenterna har observerat verksamhet som strider mot kartellförbudet på sin egen marknad. Missbruk av dominerande marknadsställning har observerats av 59 procent av respondenterna. Största delen av respondenterna som gjort ovan nämnda observationer ansåg dock att dessa förfaranden förekommer endast i ganska liten utsträckning. När dessa resultat tolkas är det viktigt att observera att en betydande del av samma respondenter uppgav att deras kännedom om konkurrenslagen var svag. Det verkar som att respondenternas uppfattning om konkurrensbegränsningarna och deras innehåll klart avviker från kriterierna i konkurrenslagen, och enkätundersökningen ger inte rätt bild av hur vanliga olika konkurrensbegränsningar är.

Nivån på kännedomen om konkurrenslagen påverkar lagens effektivitet. Bristfällig lagkunskap kan till exempel försämra konkurrenstillsynens förebyggande effekt. Kännedomen om konkurrenslagen påverkar också leniency-programmets verksamhet och hur KKV får information om eventuella förfaranden som strider mot konkurrenslagen. På basis av enkätundersökningen bör man förbättra företagets kunskaper om konkurrenslagen i Finland.

Ämnesord: Konkurrenslagen, företagsenkät

A literature review of the Finnish Competition and Consumer Authority 5/2024

Companies' views of the Competition Act

Authors: Lasse Pöyry, Mika Saastamoinen, Antti Sieppi, Mika Maliranta

Publisher: Finnish Competition and Consumer Authority

Language: Finnish

Number of pages: 42

ABSTRACT

The Finnish Competition and Consumer Authority (FCCA) conducted a survey to examine how well companies feel they know the Competition Act, how they integrate it into their operations, and how they perceive compliance with the Act in their industries. The survey targeted Finnish companies with at least 10 employees, receiving responses from 983 companies, which represents a response rate of 5.8%.

The results revealed that only about one in four respondents reported that they knew the FCCA's operations at least fairly well. Among the provisions of the Competition Act, the respondents reported that they were most familiar with the prohibition on cartels, with nearly two thirds of the respondents reporting that they knew this at least fairly well. However, knowledge about the leniency program, which allows companies to avoid penalties by reporting cartel activities, was much lower—less than one-third responded that they knew this at least fairly well. Slightly less than half of the respondents reported that they had at least fairly good knowledge of the prohibition of abusing a dominant market position, while 39% were aware of the obligation to report mergers.

Companies use various methods to ensure compliance with the Competition Act. Just under one-third of respondents had a designated compliance officer or a similar designated role responsible for overseeing adherence to the Act. In larger companies, such a person or role was present in about half of the cases. Special compliance programs, training sessions, and internal guidelines were also more common in larger companies.

The survey also revealed that some companies had adjusted their business practices in response to the Competition Act. Five percent of respondents reported that they had modified or terminated contracts in the last five years due to section 5 of the Act. Around 3% of the larger companies reported altering or rejecting corporate transactions due to concerns over merger control.

The survey questions designed to gauge respondents' views on the prevalence of competition law violations proved difficult to interpret, making it challenging to draw clear conclusions. As a result, the responses do not provide sufficient insight into the prevalence of competition law breaches in Finland. Slightly over half of the respondents reported witnessing cartel activities in their markets, and 59% observed abuses of a dominant position. However, most of these respondents who had made the above-mentioned observations believed such practices were relatively rare. When interpreting these results, it's important to note that a significant proportion of the same respondents reported having limited knowledge of the Competition Act. Indeed, it appears that the respondents' perception of competition law violations and their content clearly differs from the criteria of the Competition Act, meaning the survey does not accurately reflect the true prevalence of such practices.

The level of knowledge of the Competition Act affects the functioning of the law. Poor understanding of the Act may reduce its deterrent effect. Knowledge of the Competition Act also has an impact on the functioning of the leniency programme and on how the FCCA receives information on practices that may violate the Competition Act. Therefore, the results suggest a clear need to improve companies' knowledge of the Competition Act in Finland.

Keywords: Competition Act, business survey

SISÄLLYS

Tiivistelmä	3
Sammanfattning	4
Abstract	5
1 Johdanto	7
2 Taustaa	8
3 Aineiston hankinta ja kuvaus	10
3.1 Aineiston hankinta	10
3.2 Aineiston kuvaus	10
4 Yritysten käsitys kilpailusääntöjen tuntemisesta	11
4.1 Yhteenveto KKV:n toiminnan ja eri kilpailusääntöjen tuntemisesta	11
4.2 Miten yritykset kokivat tuntevuksansa KKV:n ja sen toiminnan	12
4.3 Miten yritykset kokivat tuntevuksansa kartelliikiellon ja leniency:n	13
4.4 Miten yritykset kokivat tuntevuksansa yrityskauppavalvonnan ilmoitusvelvollisuuden	14
4.5 Miten yritykset kokivat tuntevuksansa määrävän markkina-aseman väärinkäyttökiellon	15
5 Miten yrityksissä huomioidaan kilpailulakia	16
5.1 Millä järjestelyillä kilpailulain noudattaminen on pyritty varmistamaan yrityksissä	16
5.2 Kilpailulain 5 §:n huomioiminen yrityksissä	17
5.3 Yrityskauppojen ilmoitusvelvollisuuden huomioiminen	18
6 Yritysten näkemykset kilpailulainvastaisesta toiminnasta markkinoilla	20
7 Vertailua Norjan ja Islannin kyselyihin	24
8 Johtopäätökset	26
Lähdeluettelo	28
Liite 1: Yrityksille suunnatun kyselyn saatekirje	29
Liite 2: Yrityksille suunnatun kyselyn kyselylomake	30
Liite 3. Kyselyyn vastanneiden yritysten kuvaus taustamuuttujittain	37

1 JOHDANTO

Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV) tehtävänä on edistää markkinoiden toimivuutta. Kilpailulain tarkoituksena on terveen taloudellisen kilpailun turvaaminen vahingollisilta kilpailunrajoituksilta. KKV puuttuu muun muassa kartelleihin ja määrävän markkina-aseman väärinkäyttöön sekä kilpailulle haitallisiin yrityskauppoihin.

Yksi keskeinen kilpailulain toimivuuteen vaikuttava tekijä on se, kuinka hyvin yritykset sen tuntevat. Iso osa ennaltaehkäisevästä vaikutuksesta syntyy siitä, että yritykset tiedostavat lain rikkomisen potentiaalisesti johtavan sanktioihin. Tutkimusten perusteella valtaosa kilpailulain vaikutuksesta syntyy nimenomaan ennaltaehkäisevän vaikutuksen kautta.¹ Jos yritykset eivät tunne lakia, ne eivät myöskään pysty tunnistamaan muiden markkina-toimijoiden mahdollisia lain vastaisia menettelyjä ja ilmoittamaan niistä viranomaiselle. Lain tuntemisella on siten myös vaikutusta KKV:n tiedonkeruuseen ja valvonnan tehokkuuteen.

Yrityksille suunnatun kyselytutkimuksen avulla selvitettiin, kuinka hyvin suomalaiset yritykset katsovat tuntevansa kilpailulakia. Lisäksi kyselyssä selvitettiin, miten yrityksissä huomioidaan ja pyritään varmistamaan kilpailulain noudattaminen, miten kilpailulaki on vaikuttanut yritysten toimintaan ja kuinka yleisiä kilpailunrajoitukset vastaajien mielestä ovat.²

Samantyyllisiä yrityskyselyjä on aiemmin toteutettu Hollannissa (van der Noll ym. 2009) ja Norjassa (Sørgard ym. 2019) ja näiden kyselyjen muotoilua hyödynnettiin KKV:n kyselyn (ks. liite 2) suunnittelussa. Hankkeen aikana KKV:n tutkimusryhmä sai tietoja myös Islannissa tehdystä vastaavasta kyselystä. Raportissa esitellään lyhyesti muiden maiden tuloksia suhteessa Suomesta saatuihin tuloksiin.

Tuloksia tulkittaessa on syytä huomioida, että kyselytutkimuksella saadaan selville vain vastanneiden yritysten oma käsitys asiasta.³ Vastaajat saattavat joko yli- tai aliarvioida kilpailulain tuntemuksensa, minkä seurauksena tuloksista ei voi vetää johtopäätöksiä siitä, miten hyvin tai huonosti kilpailulain säännökset tunnetaan suomalaisten yritysten keskuudessa. Tämä tulee pitää mielessä myös tulkittaessa yritysten vastauksia kysymyksiin kilpailusääntöjen vastaisen toiminnan yleisyydestä. Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että yritysten on vaikea arvioida, milloin markkinoilla esiintyvä muiden tai niiden oma toiminta on kilpailusääntöjen vastaista.

¹ Kattava katsaus tutkimuksiin aiheesta sekä keskustelua ennaltaehkäisyn muodoista löytyy Competition & Markets Authorityn raportista (CMA, 2017).

² Kysely sisälsi myös osion, jossa käsiteltiin, miten eri tekijät vaikuttavat kilpailulain noudattamiseen yrityksissä. Tämän osion tulokset on tarkoitus julkaista myöhemmin omana raporttinaan.

³ Tässä kyselyssä ei esitetty väittämiä, joilla olisi testattu vastaajien tietämystä. Iso-Britanniassa tehdyssä kyselyssä yli viidesosa vastaajista, jotka mielestään ymmärsivät kilpailulakia hyvin, vastasivat oikein korkeintaan neljään kysymykseen yhdeksästä (CMA, 2021).

2 TAUSTAA

Toimivilla markkinoilla yritykset kilpailevat omilla vahvuuksillaan ja asiakkaat löytävät itselleen sopivimmat myyjät. Kilpailun rajoittaminen estää markkinoita toimimasta tehokkaasti, jolloin yhteiskunnalle koituu hyvinvointitappiota. Haittaa voi koitua erityisesti asiakkaiden rajoituksen vuoksi maksaman ylihinnan muodossa.

Kielletyistä kilpailunrajoituksista varsinkin kartellien vaikutuksia on tutkittu laajalti. Kartellissa keskenään kilpailevat yritykset voivat sopia esimerkiksi hinnoista, tuotannon rajoittamisesta tai asiakkaiden jakamisesta. Vähentyneen kilpailun seurauksena tuotteiden hinnat ovat korkeampia ja niiden laatu huonompaa. Tutkimusten mukaan kartellista aiheutuva ylihinta on keskimäärin noin 20 prosenttia.⁴ Lisäksi kartelleista aiheutuu tutkimusten mukaan epäsuoria haitallisia vaikutuksia tuottavuuteen, tulonjakoon ja hyvinvointiin yleensä.⁵

Kilpailurajoitukset ovat kiellettyjä erityisesti niiden yhteiskunnalle aiheuttaman hyvinvointitappion vuoksi. Lain tarkoituksen toteutuminen kuitenkin edellyttää, että sitä noudatetaan. Tämä puolestaan edellyttää, että yritykset tuntevat lain sisällön. Luvussa 4 kuvataan, miten Suomessa yritykset omasta mielestään tuntevat kilpailulakia. Kilpailulain tapauksessa tärkeintä olisi, että yrityksissä ymmärrettäisiin millainen toiminta täyttää kielletyn kilpailunrajoituksen tunnusmerkit.

Vaikka laki tunnettaisiin ja sen sisältö ymmärrettäisiin, voidaan sitä silti rikkoa. Yksi syy siihen on se, että lain rikkominen voi olla taloudellisesti kannattavaa. Kartellista voi olla huomattavaa taloudellista hyötyä. Taloudellisessa mielessä kartellikiellon rikkominen on kannattavaa, jos kartellihyöty ylittää kiinnijäämisen todennäköisyyden ja seuraamusmaksun tulo. Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty, että kartellien todennäköisyys jäädä kiinni on vuosittain noin 10–20 prosenttia (Bryant ja Eckard 1992; Harrington ja Wei 2017; Combe et. al. 2008). Kovimmillaan sakkorangaistus kartellikiellon rikkomisesta voi olla 10 prosenttia liikevaihdosta.

Kilpailuviranomaisen valvonnan ohella kilpailusääntöjen noudattamiseen voivat vaikuttaa yritysten sisäiset käytänteet. Esimerkiksi "compliance"-ohjelmien tavoitteena on auttaa organisaatiota varmistamaan, että sen toiminta on lainsäädännön vaatimusten mukaista. Luvussa 5 on kuvattu, miten kilpailulain noudattaminen on huomioitu suomalaisissa yrityksissä.

Lain noudattamiseen voi vaikuttaa myös se, että kyseisen lain noudattamisen koetaan olevan oikein (Williamson, 2021). Yhteenvetona voidaan todeta, että tutkimusten perusteella lain noudattamiseen vaikuttavat sen rikkomisesta seuraavat rangaistukset, mainehaitat, moraalit ja yleinen lain noudattamisen kulttuuri (OECD, 2011). Yhdessä lain tuntemisen ja ymmärtämisen kanssa nämä tekijät määrittävät, kuinka yleistä kilpailulain

⁴ Kartellin ylihinta pidetään kartellihinnan ja vertailuhinnan erotusta, jossa vertailuhinta on arvio markkinahinnasta, joka olisi toteutunut ilman kartellia. Tyypillisen ylihinnan arviot perustuvat mittavan tietokannan tietoihin, joka käsittää yli 700 julkaistua taloustieteellistä ja yli kahden tuhannen kartellitapauksen ylihinta-arviot (Connor, 2014).

⁵ Kartellien epäsuoria vaikutuksia ovat tutkineet esim. Bridgeman (2015), Moreau & Panon (2022) sekä Diers ym. (2017).

vastainen toiminta on. Luvussa 6 esitetään vastaajien näkemyksiä siitä, miten yleisinä he pitävät kilpailunrajoituksia omalla toimialallaan.

3 AINEISTON HANKINTA JA KUVAUS

3.1 Aineiston hankinta

Kyselytutkimusta varten hankittiin yritysten päättävien tahojen yhteystietoja. Kilpailutuksen jälkeen yhteystietojen toimittajaksi valittiin Bisnode Finland Oy.⁶

Yhteystiedot saatiin Bisnoden tietokannasta seuraavasti:

- kaikki yritykset, joissa on vähintään 20 työntekijää (yhteensä 8 549 yritystä ja 10 957 vastaajaa).
- 5 000 satunnaisotannalla valittua yritystä, joissa on 10–19 työntekijää (yhteensä 5 941 vastaajaa).⁷

Otoksiin otettiin mukaan sekä yritysten päätoimipaikat että sivutoimipaikat. Yhteystietoina saatiin toimipaikan ylimmän johtajan sekä myynnistä vastaavan henkilön sähköpostiosoitteet. Yhdestä yrityksestä saattoi siis olla useampi kuin yksi vastaaja.

Saatuihin 16 898 sähköpostiosoitteeseen lähetettiin marras-joulukuussa 2020 viesti, jossa oli linkki sähköiseen kyselyyn sekä tietoa kyselystä (ks. liitteet 1 ja 2). Ensimmäisen viestin lisäksi lähetettiin kaksi muistutusviestiä niille vastaajille, jotka eivät olleet vastanneet kyselyyn. Kysely sulkeutui 18.1.2021.

3.2 Aineiston kuvaus

Kyselyn ensimmäisen sivun kävi katsomassa 3 421 vastaajaa, joista 1 607 lopetti kyselyn siihen. Kaikkiin kysymyksiin vastasi 983 henkilöä. Lopulliseen otokseen valikoituivat vain vastaajat, jotka olivat vastanneet kaikkiin kysymyksiin.⁸ Täten kyselyn vastausprosentiksi tuli 5,8.

Kyselyyn vastanneiden taustamuuttujia verrattiin sekä Bisnoden tuottaman otoksen että perusjoukon (suomalaiset yritykset, joissa on vähintään 10 työntekijää) jakaumiin. Kyselyyn osallistuneet vastasivat hyvin sekä otosta että perusjoukkoa niin yrityksen sijainnin, iän, henkilöstömäärän, liikevaihdon kuin toimialankin suhteen. Tarkemmat taulukot taustamuuttujista löytyvät liitteestä 3.

⁶ Yhteystietojen lisäksi Bisnodelta saatiin myös yritysten taustatietoja esimerkiksi yrityksen toimialasta, liikevaihdosta, henkilöstömäärästä ja iästä.

⁷ Alle 10 työntekijän yritykset rajattiin kokonaan pois, sillä niiden merkitys kilpailulain soveltamisessa on verrattain vähäinen.

⁸ Analyysivaiheessa verrattiin kokonaan vastanneiden ja osittain vastanneiden antamia vastauksia. Niissä ei ollut juurikaan eroa.

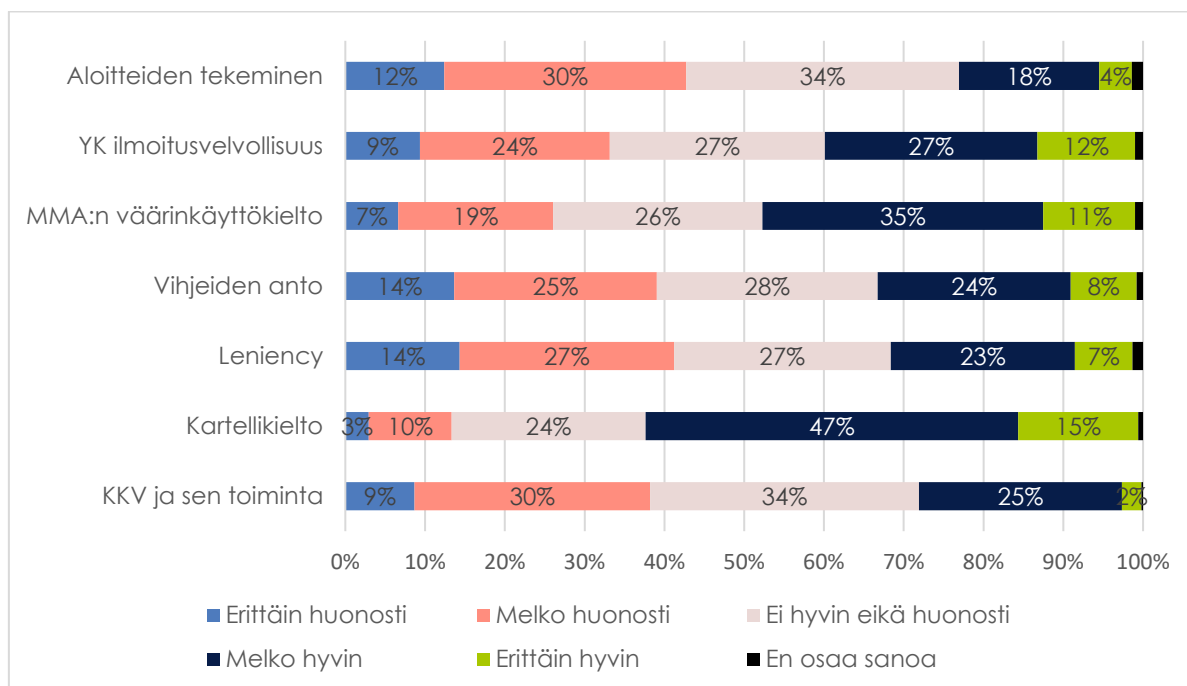
4 YRITYSTEN KÄSITYS KILPAILUSÄÄNTÖJEN TUNTEMISESTA

Tässä luvussa esitetään tuloksia siitä, miten hyvin yritykset kokivat tuntevuansa kilpailulakia ja KKV:n toimintaa. Ensimmäisessä alaluvussa esitetään yhteenveto KKV:n toiminnan ja kilpailulain tuntemisesta. Toisessa alaluvussa keskitytään tarkemmin KKV:n toiminnan tuntemiseen, kolmannessa kartellikieltoon ja leniencyyn, neljännessä yrityskauppavalvontaan ja viidennessä alaluvussa määrävän markkina-aseman väärinkäyttöön.

Vastaajille ei esitetty kyselyssä kysymyksiä, joilla olisi pyritty varmistamaan näiden todellinen kilpailulain hallitsemisen taso, joten vastaukset kertovat ensisijaisesti vastaajien subjektiivisesta käsityksestä omasta osaamisestaan. Vaikka vastaajat taustamuuttujien perusteella edustavat hyvin perusjoukkoa, on kuitenkin mahdollista, että kyselyyn on vastattu useammin sellaisissa yrityksissä, joilla on kokemusta KKV:stä ja kilpailulaista tai jotka ovat esimerkiksi ilmoittaneet yrityskauppoja virastolle.

4.1 Yhteenveto KKV:n toiminnan ja eri kilpailusääntöjen tuntemisesta

Kuviossa 1 on esitetty, kuinka hyvin vastaajat ilmoittivat tuntevuansa tiettyjä kilpailusääntöjä ja KKV:n toimintoja. KKV:n ja sen toiminnan koki tuntevuansa melko hyvin tai erittäin hyvin reilu neljännes vastaajista. Kartellikielto oli kilpailusäännöistä vastaajille selvästi tutuin: 62 prosenttia vastaajista ilmoitti tuntevuansa sen vähintään melko hyvin. Toiseksi parhaiten vastaajat kokivat tuntevuansa määrävän markkina-aseman väärinkäyttökiellon. Leniency, eli mahdollisuus vapautua seuraamusmaksuista ilmiantamalla kartelli ja auttamalla KKV:tä sen tutkimisessa, tunnistettiin melko huonosti. Vain 30 prosenttia vastasi tuntevuansa sen melko hyvin tai erittäin hyvin.

Kuvio 1. Vastausjakaumat KKV:n toiminnan ja kilpailusääntöjen tuntemisesta.

Huomiot: YK ilmoitusvelvollisuus viittaa yrityskauppojen ilmoitusvelvollisuuteen ja MMA:n väärinkäyttökielto määrävän markkina-aseman väärinkäyttökieltoon. Leniency taas viittaa leniencymenettelyyn, jonka kautta kartelliin osallinen yritys voi saada vapautuksen tai alennusta seuraamus-

maksusta paljastaessaan kartellin kilpailuviranomaiselle. Vihjeiden anto viittaa mahdollisuuteen toimittaa KKV:lle vihjeitä kilpailulain vastaisesta menettelystä. Aloitteiden tekeminen viittaa KKV:n tekemiin tyypillisesti lainsäädäntöä koskeviin aloitteisiin.

KKV:n tutkimien asioiden käsittelyllä julkisuudessa voi olla vaikutusta kilpailusääntöjen tuntemiseen. Mediaosumien määrässä Valion saalistushinnoittelutapaus on ollut ylivoimainen. KKV:n mediaseurannan mukaan sillä on osumia 1 148 kappaletta, kun seuraavina ovat bussikartelli (202) ja Mehiläisen ja Pihlajalinnan välinen yrityskauppa (134).⁹ Nämä tapaukset nousivat myös esille, kun vastanneilta yrityksiltä kysyttiin, osaavatko he mainita nimeltä tapauksia, joiden parissa KKV on viime aikoina työskennellyt. Eniten mainintoja yksittäisistä tapauksista sai Mehiläisen ja Pihlajalinnan yrityskauppa. Kaikkiaan vastaajista peräti 193, eli noin joka viides nimesi tapauksen. Kysely toteutettiin vain kaksi kuukautta sen jälkeen, kun KKV oli esittänyt markkinaoikeudelle kyseisen yrityskaupan kieltämistä. Terveys- ja sosiaalipalvelut -toimialan (TOL 2008, Q) vastaajista Mehiläisen ja Pihlajalinnan yrityskaupan osasi mainita yli 60 prosenttia. Muita yli 30 mainintaa saaneita tapauksia olivat asfalttikartelli (74), Keskon ja Heinon Tukun yrityskauppa (67), Valion saalistushinnoittelutapaus (36) ja bussikartelli (31).

4.2 Miten yritykset kokivat tuntevansa KKV:n ja sen toiminnan

Seuraavaksi kuvataan, miten KKV:n tunteminen vaihtelee yrityksen koon mukaan. Vastaajayritykset on jaettu ryhmiin liikevaihdon mukaan. Alla olevasta taulukosta 1 huomataan, että suurimmissa yrityksissä KKV ja sen toiminta tunnetaan selvästi paremmin kuin pienimmissä yrityksissä. Suurimmassa yrityskokoluokassa mielestään vähintään melko hyvin KKV:n ja sen toiminnan vastasi tuntevansa 44 prosenttia vastaajista. Pienimmässä kokoluokassa vastaava luku on 21 prosenttia.

Taulukko 1. KKV:n ja sen toiminnan tunteminen yrityksen liikevaihtoluokan mukaan.

	Alle 1 M€	1–2 M€	2–10 M€	10–20 M€	Yli 20 M€	Yhteensä
Ei osaa sanoa	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Erittäin huonosti	10 %	10 %	11 %	5 %	5 %	9 %
Melko huonosti	28 %	37 %	33 %	30 %	18 %	30 %
Ei hyvin eikä huonosti	39 %	29 %	34 %	36 %	33 %	34 %
Melko hyvin	20 %	21 %	21 %	27 %	38 %	25 %
Erittäin hyvin	1 %	3 %	1 %	2 %	6 %	2 %
Yhteensä	71	133	445	122	208	979

⁹ Mediaosumien lukumäärä on kerätty vuonna 2021.

4.3 Miten yritykset kokivat tuntevansa kartellikiellon ja leniencyn

Kilpailulain 5 § kieltää keskenään kilpailevien elinkeinonharjoittajien väliset sopimukset ja menettelytavat kilpailukäyttäytymisen yhdenmukaistamiseksi. Tällaisia ovat esimerkiksi sopiminen hinnoista, tuotannon rajoittamisesta tai markkinoiden jakamisesta. Lainkohtaa kutsutaan kartellikielloksi.¹⁰ Koska kartellit ovat kiellettyjä, yritykset pyrkivät salaamaan niiden olemassaolon, minkä vuoksi kartellien havaitseminen on vaikeaa. Kartellien paljastumisen edistämiseksi kilpailulain 14 §:ssä säädetään mahdollisuudesta vapautua seuraamusmaksuista, jos yritys toimittaa KKV:lle tietoa ja todisteita kartellista. Menettelyä kutsutaan leniencyksi. Jotta leniency voisi toimia toivotulla tavalla, täytyy yritysten olla tietoisia sekä kartellikiellosta että mahdollisuudesta vapautua seuraamusmaksusta.

Taulukossa 2 on esitetty vastausten jakauma kysymykseen siitä, miten hyvin vastaaja kokee tuntevansa kartellikiellon ja leniencyn. Vähintään melko hyvin kartellikiellon arvioi tuntevansa vajaa kaksi kolmasosaa kaikista vastaajista. Vastaavasti erittäin huonosti kartellikiellon tuntevia yrityksiä oli vain vähän. Suuremmissa yrityksissä kartellikiellon tuntemus koettiin paremmaksi kuin pienemmissä.

Leniencyn tuntemisessa vaihtelu yrityksen koon mukaan oli suurempaa. Liikevaihdoltaan yli 20 miljoonan yrityksissä 46 prosenttia vastasi tuntevansa leniencyn vähintään melko hyvin. Tätä pienemmissä yrityksissä leniency tunnettiin kuitenkin selvästi huonommin ja vastaava luku jäi alle 30 prosentin.

¹⁰ Kilpailulain 5 §:ssä säädetään myös eri tuotanto- tai jakeluportaalla toimivien yritysten välisistä kilpailua rajoittavista kielletyistä vertikaalisista sopimuksista. Kyselyssä selvitettiin ainoastaan keskenään kilpailevien yritysten välisen kilpailunrajoitusten tunnettuutta ja yleisyyttä. Tekstissä kilpailijoiden vastaiseen kiellettyyn yhteistyöhön viitataan kartellikiellon vastaisena toimintana. Osiossa 5.2. viitataan kilpailulain 5 §:n vastaiseen toimintaan. Kyselyn kyseisessä osassa kuvaus sisälsi myös vertikaaliset sopimukset. Tästä syystä osiossa 5.2. viitataan kartellikiellon sijaan kilpailulain 5 §:n vastaiseen toimintaan.

Taulukko 2. Kartellikiellon ja leniencyn tunteminen liikevaihtoluokan mukaan.

		Alle 1 M€	1–2 M€	2–10 M€	10–20 M€	Yli 20 M€	Yhteensä
Ei osaa sanoa	Kartellikielto	0 %	2 %	1 %	0 %	0 %	1 %
	Leniency	0 %	2 %	2 %	1 %	0 %	1 %
Erittäin huonosti	Kartellikielto	7 %	4 %	3 %	3 %	0 %	3 %
	Leniency	14 %	21 %	16 %	12 %	8 %	14 %
Melko huonosti	Kartellikielto	13 %	13 %	13 %	7 %	4 %	10 %
	Leniency	25 %	29 %	28 %	35 %	19 %	27 %
Ei hyvin eikä huonosti	Kartellikielto	27 %	29 %	27 %	20 %	17 %	24 %
	Leniency	38 %	25 %	27 %	25 %	26 %	27 %
Melko hyvin	Kartellikielto	45 %	44 %	43 %	55 %	52 %	47 %
	Leniency	18 %	18 %	21 %	18 %	35 %	23 %
Erittäin hyvin	Kartellikielto	8 %	7 %	13 %	15 %	27 %	15 %
	Leniency	4 %	4 %	6 %	8 %	11 %	7 %
Yhteensä		71	134	447	122	209	983

4.4 Miten yritykset kokivat tuntevansa yrityskauppavalvonnan ilmoitusvelvollisuuden

KKV:n yrityskauppavalvonnan tarkoituksena on puuttua sellaisten yrityskauppojen toteuttamiseen, jotka estäisivät tehokasta kilpailua Suomen markkinoilla. Yrityskauppavalvonnan piiriin kuuluvat kilpailulain 22 §:n mukaan sellaiset yrityskaupat, joissa osapuolten yhteenlaskettu Suomesta kertynyt liikevaihto ylittää 100 miljoonaa euroa ja vähintään kahden osapuolen Suomesta kertynyt liikevaihto ylittää kummankin osalta 10 miljoonaa euroa. Kyselyn tekohetkellä vähintään kahta osapuolta koskeva raja oli 20 miljoonaa euroa ja yhteenlaskettua liikevaihtoa koskeva raja koski kansallisen liikevaihdon sijaan maailmanlaajuisia liikevaihtoa ja oli 350 miljoonaa euroa. Olennaisinta on tarkastella sitä, miten hyvin valvonta tunnetaan suuremmissa yrityksissä, jotka kuuluvat valvonnan piiriin.

Taulukossa 3 on esitetty vastausten jakauma kysymykseen siitä, miten hyvin vastaaja kokee tuntevansa yrityskauppojen ilmoitusvelvollisuuden. Kyselyn toteutusajankohtana valvonnan piiriin kuuluneista yli 20 miljoonan euron liikevaihdon yrityksistä yrityskauppavalvonnan ilmoitusvelvollisuuden ilmoitti tuntevansa vähintään melko hyvin lähes kaksi kolmesta vastaajasta (65 prosenttia).

Taulukko 3. Yrityskauppojen ilmoitusvelvollisuuden tunteminen liikevaihtoluokan mukaan.

	Alle 1 M€	1–2 M€	2–10 M€	10–20 M€	Yli 20 M€	Yhteensä
Ei osaa sanoa	1 %	2 %	1 %	0 %	0 %	1 %
Erittäin huonosti	7 %	17 %	10 %	11 %	2 %	9 %
Melko huonosti	30 %	28 %	26 %	25 %	14 %	24 %
Ei hyvin eikä huonosti	37 %	27 %	30 %	25 %	19 %	27 %
Melko hyvin	20 %	19 %	25 %	29 %	35 %	27 %
Erittäin hyvin	6 %	7 %	7 %	11 %	29 %	12 %
Yhteensä	71	134	447	122	209	983

4.5 Miten yritykset kokivat tuntevansa määrävän markkina-aseman väärinkäyttökiellon

Kilpailulain 7 §:ssä kielletään määrävän markkina-aseman väärinkäyttö. Määrävän aseman väärinkäyttöä voi olla sellainen tavanomaisesta markkinakilpailusta poikkeava toiminta, jolla määrävässä markkina-asemassa oleva yritys estää kilpailua tai markkinoille tuloa ja markkinoiden kehittymistä. Väärinkäyttö liittyy tyypillisesti kilpailijoiden sulkemiseen pois markkinoilta.

Taulukossa 4 on esitetty yrityksen liikevaihtoluokan mukaan vastausten jakaumia kysymykseen, miten hyvin tunnet määrävän markkina-aseman väärinkäyttökiellon. Määrävässä markkina-asemassa olevat yritykset ovat pääsääntöisesti suuria yrityksiä ja taulukosta havaitaan, että merkittävä osa suurimmista yrityksistä katsoo tuntevansa määrävän markkina-aseman kiellon vähintään melko hyvin. Pienempiä yrityksiä määrävän markkina-aseman väärinkäyttökielto koskee lähinnä väärinkäytön kohteena olleiden kautta.

Taulukko 4. Määrävän markkina-aseman väärinkäyttökiellon tunteminen yrityksen liikevaihtoluokan mukaan.

	Alle 1 M€	1–2 M€	2–10 M€	10–20 M€	Yli 20 M€	Yhteensä
Ei osaa sanoa	0 %	2 %	1 %	1 %	0 %	1 %
Erittäin huonosti	6 %	11 %	8 %	6 %	2 %	7 %
Melko huonosti	23 %	28 %	21 %	18 %	11 %	19 %
Ei hyvin eikä huonosti	32 %	24 %	29 %	29 %	19 %	26 %
Melko hyvin	32 %	28 %	33 %	38 %	44 %	35 %
Erittäin hyvin	7 %	7 %	8 %	9 %	24 %	11 %
Yhteensä	71	134	447	122	209	983

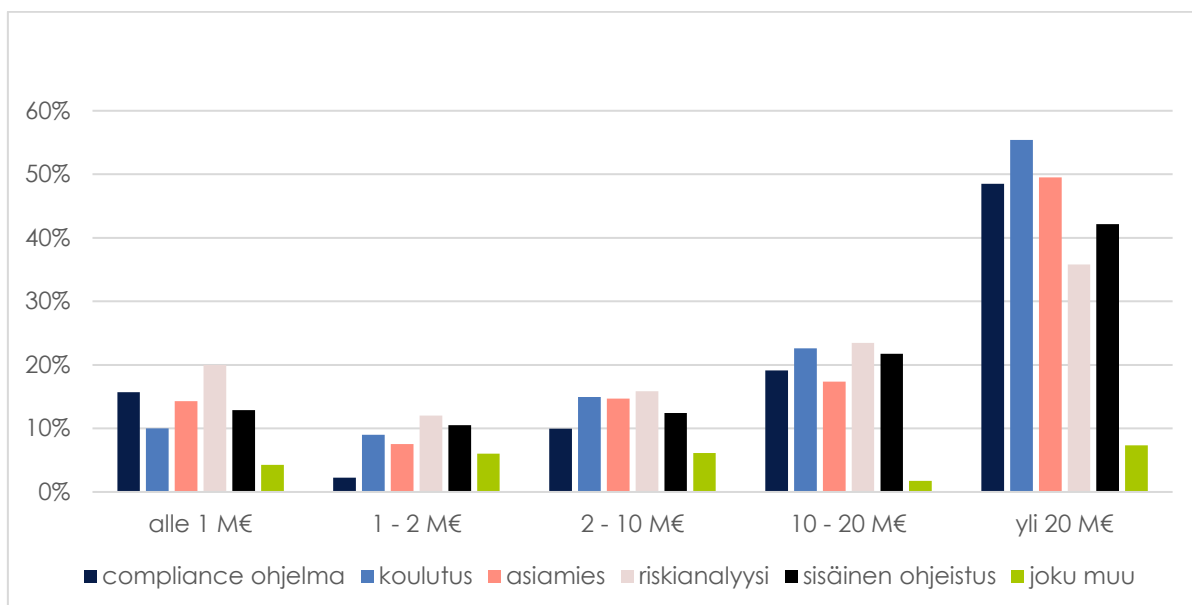
5 MITEN YRITYKSISSÄ HUOMIOIDAAN KILPAILULAKIA

Tässä luvussa kuvataan, minkälaisia keinoja suomalaisilla yrityksillä on kilpailulain noudattamisen varmistamiseksi, miten yritykset ottavat toiminnassaan huomioon kilpailulain 5 §:n sekä miten yritykset ottavat toiminnassaan huomioon yrityskauppojen ilmoitusvelvollisuuden.

5.1 Millä järjestelyillä kilpailulain noudattaminen on pyritty varmistamaan yrityksissä

Yrityksillä voi olla monenlaisia tapoja varmistaa, että ne toiminnassaan noudattavat lakeja. Yrityksen sopimusten ja menettelytapojen lainmukaisuus voidaan pyrkiä varmistamaan esimerkiksi nimeämällä vastuuhenkilö tai käyttämällä yrityksen ulkopuolista asiamiestä. Muita tapoja, joiden käyttöä myös kyselyssä selvitettiin, ovat erityinen compliance-ohjelma, kilpailulakia koskeva koulutus, sisäinen ohjeistus sekä yrityksen oma riskianalyysi toiminnan kilpailulain mukaisuudesta.

Alla olevassa kuviossa 2 on esitetty, kuinka suuri osuus vastaajista liikevaihtoluokittain on käyttänyt kyselyä edeltäneiden viiden edellisen vuoden aikana eri tapoja varmistaa yrityksensä toiminnan kilpailulainmukaisuus. Kuvioista havaitaan selvästi, että suurimmissa yrityksissä erilaiset kilpailulain noudattamisen varmistamiseen pyrkivät käytännöt ovat huomattavasti yleisempiä kuin pienemmissä yrityksissä. Yleisimpiä tapoja isoissa yrityksissä olivat koulutus, ulkopuolisen asiamiehen käyttö ja compliance-ohjelma. Kokonaisuudessaan vajaalla kolmasosalla (31 %) yrityksistä on palveluksessaan henkilö tai käytössään tehtävä, jonka nimenomaisiin velvollisuuksiin kuuluu yrityksen toiminnan kilpailulain mukaisuuden varmistaminen (ns. compliance officer). Suurimmissa, liikevaihdoltaan yli 20 miljoonan euron yrityksissä, tällainen henkilö tai tehtävä löytyy vastausten mukaan joka toisesta yrityksestä. Isompiin yrityksiin verrattuna pienissä yrityksissä puolestaan korostuu riskianalyysejä tekeminen.

Kuvio 2. Toiminnan kilpailulainmukaisuuden varmistamiseen käytettyjen keinojen yleisyys liikevaihdon mukaan tarkasteltuna.

Jotain muuta keinoa toiminnan kilpailulainmukaisuuden varmistamiseksi ilmoitti käyttävänsä 55 vastaajaa. Avovastauksissa kerrottiin tarkemmin, minkälaisia keinoja yritykset ovat käyttäneet. Yleisimpinä esiin nousivat ketjun, asiakkaan tai toimialajärjestön ohjeet (9), asioista keskusteleminen (5), sekä yrityksen eettiset tai muut ohjeet (4). Vastauksista käy ilmi, että pienemmissä yrityksissä arvioidaan riskin kilpailulain rikkomisesta olevan vähäinen, minkä vuoksi niissä ei ole koettu tarvetta muodollisin keinoin varmistaa lain noudattamista.

5.2 Kilpailulain 5 §:n huomioiminen yrityksissä

Vastaajille esitettiin myös kysymyksiä, joilla selvitettiin kilpailulain säännösten huomioimisen vaikutuksia yrityksissä. Kilpailulain 5 §:n (elinkeinonharjoittajien väliset kielletyt kilpailurajoitukset) osalta vastaajia pyydettiin muun muassa kertomaan, kuinka monta kertaa viiden viime vuoden aikana kielto on otettu huomioon heidän yrityksensä toiminnassa ja miten usein huomioiminen ei johtanut muutoksiin toiminnassa. Neljäsosa vastaajista (25 %) oli viiden viime vuoden aikana ottanut yrityksensä toiminnassa huomioon kilpailulain 5 §:n (taulukko 5). Kyselyssä ei määritelty tarkemmin, mitä huomioon ottamisella tarkoitettiin, minkä vuoksi tulosten perusteella ei voida päätellä, kuinka konkreettista arviointia yrityksissä on harjoitettu. Vastaajista, jotka ilmoittivat ottaneensa kiellon huomioon, noin kolmella neljästä (74 %) tästä ei kuitenkaan seurannut muutoksia yrityksen toimintaan.

Seuraavaksi vastaajia pyydettiin kertomaan, kuinka monta kertaa viiden viime vuoden aikana yrityksessä on lopetettu tai muutettu sopimuksia tai toimintaa kilpailulain 5 §:n vuoksi, ja kuinka moni näistä tapauksista oli sellaisia, joissa sopimus tai toiminta ei vastaajan mielestä olisi ollut kilpailua rajoittavaa. Viisi prosenttia vastaajista (47 vastaajaa) oli viiden viime vuoden aikana lopettanut tai muuttanut sopimuksia tai toimintaa kilpailulain 5 §:n vuoksi. Näistä vastaajista noin puolet (24 vastaajaa) kuitenkin katsoi, ettei toiminta olisi ollut kilpailua rajoittavaa. Kysyttäessä miksi sopimuksia tai toimintaa tästä huolimatta oli muutettu tai lopetettu yleisin vastaus oli, että toimintaa muutettiin varmuuden vuoksi, koska yrityksessä ei oltu täysin varmoja omasta tai KKV:n laintulkinnasta. Muina perusteina vastaajat vetosivat lainkuuliaisuuteen, yrityksen arvoihin ja etiikkaan tai huoleen kielteisestä julkisuudesta ja mainehaitasta.

Lisäksi vastaajia pyydettiin kertomaan, kuinka monta kertaa viiden viime vuoden aikana heidän yrityksessään on käytetty yrityksen ulkopuolista asiantuntijaa (esimerkiksi kilpailuasioihin perehtynyttä juristia) arvioimaan toiminnan tai sopimusten lainmukaisuutta, ja kuinka monta kertaa näistä ulkopuolisen asiantuntijan neuvot johtivat toiminnan tai sopimusten muuttamiseen tai lopettamiseen. Rungas kymmenesosa vastaajista (105 vastaajaa) oli viiden viime vuoden aikana käyttänyt yrityksen ulkopuolista asiantuntijaa arvioimaan sitä, että yrityksen toiminta tai sopimukset eivät ole kilpailulain 5 §:n vastaisia. Neljäkymmentä prosenttia kyseisistä vastaajista (42 vastaajaa) oli ulkopuolisen asiantuntijan neuvojen takia muuttanut tai lopettanut toimintaansa tai sopimuksiaan.

Taulukko 5. Kilpailulain 5 §:n huomioiminen yrityksissä (n=983).

	Lkm	Osuus kilpailunrajoitusten kiellon huomioineista	Osuus kaikista vastaajista
Kilpailulain 5 § huomioon ottaneet	250		25 %
Ei aiheuttanut muutoksia toiminnassa	184	74 %	19 %
Kilpailulain 5 § kieltojen vuoksi sopimuksia tai toimintaa lopettaneet tai muuttaneet	47	19 %	5 %
Ei olisi vastaajan mielestä ollut kilpailua rajoittavaa	24	10 %	2 %
Ulkopuolista asiantuntijaa käyttäneet	105	42 %	11 %
Sopimuksia tai toimintaa ulkopuolisen asiantuntijan neuvojen vuoksi muuttaneet tai lopettaneet	42	17 %	4 %

5.3 Yrityskauppojen ilmoitusvelvollisuuden huomioiminen

Kyselyssä yrityksiä pyydettiin kertomaan, kuinka montaa yrityskauppaa ne olivat suunnitelleet viiden viime vuoden aikana. Lisäksi kysyttiin, kuinka montaa niistä muutettiin siksi, että ajateltiin yrityskauppavalvonnan puuttuvan kyseiseen kauppaan. Lopuksi kysyttiin, kuinka monta näistä yrityskaupoista lopulta toteutettiin. Koska yrityskaupan ilmoitusvelvollisuus riippuu kaupan osapuolten liikevaihdoista, vastauksia on tarkoituksenmukaista tarkastella jakamalla vastaajat liikevaihdon perusteella pieniin ja suuriin yrityksiin.¹¹

Taulukossa 6 on esitetty vastaajien osuuksia yrityskauppoja koskeviin kysymyksiin. Kaikista vastaajista 45 prosenttia oli suunnitellut vähintään yhtä yrityskauppaa ja 29 prosenttia myös ollut osallisena vähintään yhdessä toteutuneessa yrityskaupassa kyselyä edeltäneen viiden viimeisen vuoden aikana. Yritykset, joiden liikevaihto ylitti 20 miljoonaa euroa, olivat aktiivisempia yrityskauppojen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Vastausten mukaan 22 prosenttia suurimmista yrityksistä oli ilmoittanut KKV:lle toteutettavan yrityskaupan. Pienemmistä yrityksistä viisi prosenttia vastasi ilmoittaneensa yrityskaupan.¹²

¹¹ Kyselyn toteutushetkellä kilpailulain mukaan KKV:lle ilmoitettaviksi tulivat vain sellaiset yrityskaupat, joissa osapuolten yhteenlaskettu maailmanlaajuinen liikevaihto ylitti 350 miljoonaa euroa ja vähintään kahden osapuolen Suomesta kertynyt liikevaihto ylitti kummankin osalta 20 miljoonaa euroa.

¹² Tältä osin vastauksissa voi olla kyse väärinymmärryksestä, koska lähtökohtaisesti tämän kokoluokan yritysten ei kyselyn toteuttamisajankohtana tarvinnut ilmoittaa yritysjärjestelyjä KKV:lle. On myös mahdollista, että vastaaja on ollut osallisena yrityskaupassa, jossa muiden osapuolten liikevaihdon takia on syntynyt ilmoitusvelvollisuus, sen liikevaihto on aiemmasta pienentynyt tai se käyttää määräysvaltaa muissa yrityksissä, jolloin sen oma liikevaihto ei ylitä rajaa mutta konsernin liikevaihto ylittää rajat.

Yli 20 miljoonan euron yrityksissä noin kaksi prosenttia vastaajista oli muokannut yrityskauppaa yrityskauppavalvonnan takia ja noin kaksi prosenttia oli luopunut yrityskaupasta. Yhteensä yli 20 miljoonan euron yrityksistä noin kolme prosenttia (seitsemän vastaajaa) oli joko ennalta muokannut yritysjärjestelyä tai luopunut järjestelystä kokonaan yrityskauppavalvonnan takia. Kaikkiaan 14 vastaajaa ilmoitti luopuneensa yrityskaupasta, jota vastaaja ei pitänyt kilpailulle haitallisena. Vastaajista kymmenen oli kuitenkin liikevaihdoltaan alle 20 miljoonan euron yrityksiä, joiden yrityskaupat eivät lähtökohtaisesti ole valvonnan piirissä, joten vastaus voi johtua väärinymmärryksestä.

Taulukko 6. Yrityskauppojen suunnittelu ja ilmoitusvelvollisuuden huomioiminen yrityksissä viiden viime vuoden aikana.

	Liikevaihto alle 20 M€ (n=774)	Liikevaihto yli 20 M€ (n=209)	Kaikki vastaajat (n=983)
Yrityskauppoja suunnitelleet	41 %	60 %	45 %
Yrityskauppoja toteuttaneet	24 %	46 %	29 %
Yrityskauppoja ilmoittaneet	5 %	22 %	9 %
Ilmoitusta ennen yrityskauppaa muokanneet	0,4 %	2 %	0,8 %
Yrityskaupan hylänneitä	1 %	2 %	1 %
Ilmoitusvelvollisuuden välttämiseksi yrityskauppaa muokanneita	0 %	0 %	0 %

6 YRITYSTEN NÄKEMYKSET KILPAILULAINVASTAISESTA TOIMINNASTA MARKKINOILLA

Vastaajille esitettiin kysymyksiä, joissa pyydettiin arvioimaan kilpailulainvastaista toimintaa markkinoilla, joilla heidän yrityksensä toimii. Kysymykset käsittelivät kartellikiellon vastaista toimintaa sekä määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä. Vastaukset kuvastavat vastaajien omaa arviota kilpailulainvastaisen toiminnan yleisyydestä, eikä niistä voi vetää johtopäätöksiä kilpailulain vastaisen toiminnan todellisesta ilmenemisestä markkinoilla. Kyselyssä ei testattu vastaajien todellista kilpailulain ymmärrystä ja on todennäköistä, että vastaajat ovat pitäneet kilpailulain vastaisena myös toimintaa, joka ei todellisuudessa olisi kilpailulain vastaista.

Yhteensä 54 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että markkinoilla, joilla heidän yrityksensä toimii, esiintyy kartellikiellon vastaista toimintaa (taulukko 8).¹³ Kyseisistä vastaajista suurin osa, 32 prosenttia kaikista vastaajista, arvioi kartellikiellon vastaista toimintaa esiintyvän kuitenkin vain "melko pienessä määrin". On pidettävä mahdollisena, että osa vastaajista on saattanut valita kyseisen vaihtoehdon esimerkiksi tilanteessa, jossa heillä ei ole varsinaisia havaintoja kartellikiellon vastaisesta toiminnasta, mutta jossa he eivät ole voineet myöskään pitää varmana sitä, etteikö markkinoilla voisi esiintyä kysymyksessä tarkoitettuja menettelyjä. Hyvin tai melko suuressa määrin yleisenä kartellikiellon vastaista toimintaa piti vain 6 prosenttia vastaajista.

Taulukko 7. Yritysten näkemykset kartellikiellon vastaisesta toiminnasta omilla markkinoilla

	Lkm	%
Hyvin suuressa määrin	19	2
Melko suuressa määrin	37	4
Jossain määrin	160	16
Melko pienessä määrin	315	32
Ei ollenkaan	377	38
En osaa sanoa	75	8
Yhteensä	983	100

Seuraavaksi niitä vastaajia, jotka vastasivat, että kartellikiellon vastaista toimintaa on markkinoilla vähintään melko pienessä määrin, pyydettiin valitsemaan annetuista vaihtoehdoista, minkälaisesta toiminnasta heidän mielestään oli kyse. Yleisimpinä kartellikiellon vastaisina muotoina vastaajat pitivät asiakkaiden tai markkinoiden jakamista, hintatasoa

¹³ Kysymyksessä viitattiin kilpailunvastaaiseen yhteistyöhön ja kuvailtiin kilpailunvastaista yhteistyötä olevan esimerkiksi se, jos keskenään kilpailevat yritykset sopivat hinnoista tai rajoittavat tuotantoa, alalla on hintatasoa ohjaavia hintasuosituksia, kilpailijat vaikeuttavat toisten yritysten toimintaa yhteistuumin, yritykset vaihtavat keskenään tuoreita hintatietoja, yritykset jakavat keskenään asiakkaita tai markkinoita tai yritykset tekevät yhteistyötä, joka tähtää tarjouskilpailujen tulosten manipulointiin.

ohjaavia hintasuosituksia, toisten yritysten toiminnan vaikeuttamista yhteistuumin, hinta- tai muiden strategisesti merkittävien tietojen vaihtoa sekä julkisiin hankintoihin liittyvää yhteistyötä (taulukko 8). Vastaajilla oli mahdollisuus nimetä useampia vaihtoehtoja.

Taulukko 8. Yritysten näkemykset kartellikiellon vastaisen toiminnan eri muotojen yleisyydestä omilla markkinoilla (n1=531 ja n2=983).

	Lkm	Osuus kysymykseen vastaajista	Osuus kaikista vastaajista
Asiakkaiden tai markkinoiden jakamista	138	26 %	14 %
Kilpailijat vaikeuttavat toisten yritysten toimintaa yhteistuumin	134	25 %	14 %
Hintatasoa ohjaavia hintasuosituksia	133	25 %	14 %
Hinta- tai muiden strategisesti merkittävien tietojen vaihtoa	123	23 %	13 %
Julkisiin hankintoihin liittyvää kilpailuvastaista yhteistyötä	121	23 %	12 %
Hinnoista sopimista tai tuotannon rajoittamista	83	16 %	8 %
Jotain muuta	74	14 %	8 %
En osaa sanoa	75	14 %	8 %

Vastaajista 59 prosenttia kertoi havainneensa määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä omilla markkinoillaan. Luku sisältää jälleen mahdollisesti monitulkintaiset vastaukset, joiden mukaan väärinkäyttöä esiintyi "melko pienessä määrin". Hyvin tai melko suuressa määrin väärinkäyttöä kertoi havainneensa 11 prosenttia vastaajista (Taulukko 9). Joka tapauksessa kokemukset määrävän markkina-aseman väärinkäytöstä ovat vastausten perusteella kenties yleisempiä kuin esimerkiksi KKV:n saamien yhteydenottojen perusteella voitaisiin odottaa. Kilpailulain ja oikeuskäytännön mukainen puuttumiskynnys määrävän markkina-aseman väärinkäytölle on korkealla. Erityisesti pienempi yritys, joka toimii samalla markkinalla selvästi suuremman kanssa, voi kokea kilpailuasetelmansa epäreiluna, vaikka kyseessä ei olisikaan kilpailulain vastaisena pidettävä määrävän markkina-aseman väärinkäyttö.

Taulukko 9. Yritysten näkemykset määrävän markkina-aseman väärinkäytön yleisyydestä omilla markkinoilla.

	Lkm	%
Hyvin suuressa määrin	36	4
Melko suuressa määrin	64	7
Jossain määrin	205	21
Melko pienessä määrin	266	27
Ei ollenkaan	333	34
En osaa sanoa	79	8
Yhteensä	983	100

Seuraava kysymys esitettiin niille vastaajille, joiden mielestä määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä oli vähintään melko pienessä määrin. Selvästi yleisimpänä määrävän markkina-aseman väärinkäytön muotona vastaajat pitivät saalistushinnoittelua eli hinnoittelua alle kustannusten (taulukko 9). Seuraavaksi yleisimpänä väärinkäytön muotona pidettiin yksinoikeussopimuksia.

Taulukko 10. Yritysten näkemykset määrävän markkina-aseman väärinkäytön muotojen yleisyydestä omilla markkinoilla (n1=571 ja n2=983).

	Lkm	Osuus kysymykseen vastaajista	Osuus kaikista vastaajista
Hinnoittelua alle kustannusten (saalistushinnoittelu)	310	54 %	32 %
Yksinoikeussopimuksia	146	26 %	15 %
Sitomista	100	18 %	10 %
Sitovia alennuksia	91	16 %	9 %
Syrjintää	82	14 %	8 %
Toimituksista kieltäytymistä	63	11 %	6 %
Jotain muuta	122	21 %	12 %
En osaa sanoa	29	5 %	3 %

Vastaajilta kysyttiin myös, onko heidän yrityksensä harkinnut tai toteuttanut toimenpiteitä sellaisia yrityksiä vastaan, jotka ovat heidän mielestään toimineet kilpailulain vastaisesti joko tekemällä kiellettyä yritysten välistä yhteistyötä tai käyttämällä väärin määrävää markkina-asemaa.

Suurin osa vastaajista (78 %) ei ole koskaan tehnyt tai edes harkinnut toimenpiteitä sellaisia yrityksiä vastaan, jotka ovat heidän mielestään toimineet kilpailulain vastaisesti. Vastaajista 15 prosenttia oli harkinnut toimenpiteitä, mutta ei ollut kuitenkaan toteuttanut niitä. Kilpailulain vastaisesta toiminnasta oli antanut KKV:lle vihjeen kaksi prosenttia vastaajista ja sama osuus oli tehnyt toimenpidepyynnön KKV:lle. Siviilikanteen oli jättänyt prosentti vastaajista. (Taulukko 11)

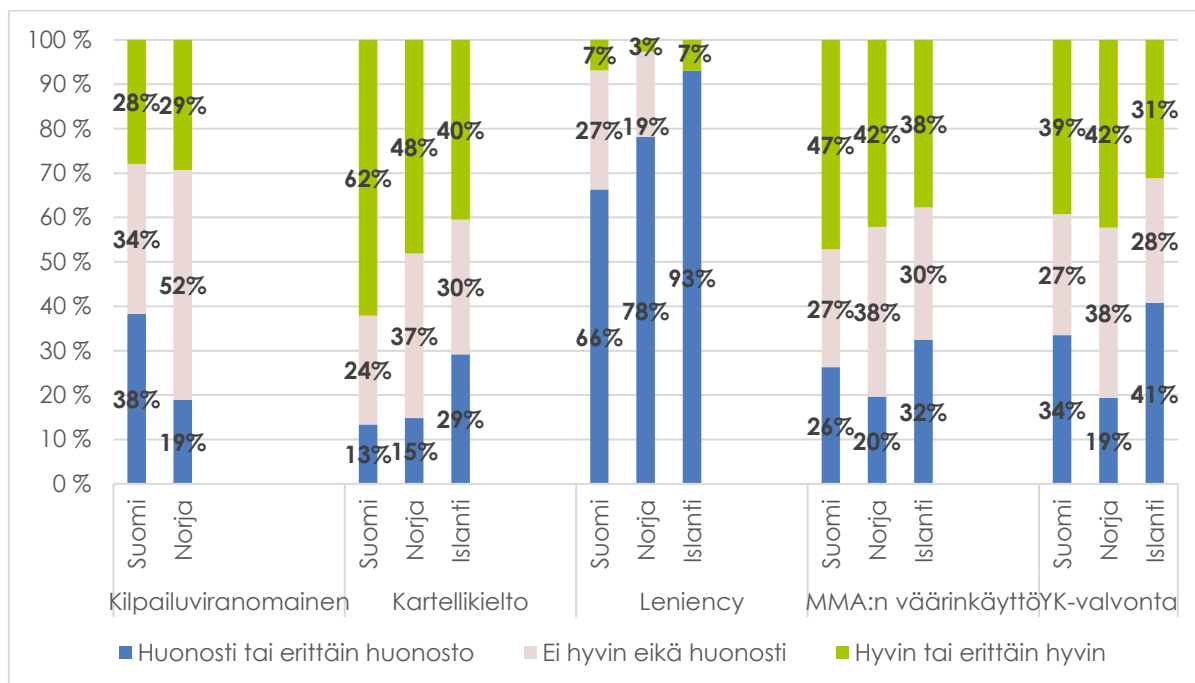
Taulukko 11. Toimenpiteiden harkitseminen tai toteuttaminen sellaisia yrityksiä vastaan, jotka ovat vastaajan mielestä toimineet kilpailulain vastaisesti (n=983).

	Lkm	%
Olemme tehneet toimenpidepyynnön KKV:lle	19	2
Olemme antaneet KKV:lle vihjeen kilpailulain vastaisesta toiminnasta	24	2
Olemme jättäneet siviilikanteen vahingonkorvauksien saamiseksi	5	1
Olemme harkinneet toimenpiteitä, mutta emme ole toteuttaneet niitä	151	15
Emme ole harkinneet tai toteuttaneet erityisiä toimenpiteitä	763	78
En osaa sanoa	29	3

7 VERTAILUA NORJAN JA ISLANNIN KYSELYIHIN

Norjan ja Islannin kilpailuviranomaiset ovat selvittäneet yritysten kilpailusääntelyn tuntemusta ja kokemuksia vastaavilla kyselyillä¹⁴. Norjan ja Islannin kyselyjen tulokset ovat pääosin hyvin samankaltaisia KKV:n kyselyn tulosten kanssa. Vaikka eroja ilmeneekin esimerkiksi sen suhteen, miten suuri osuus vastaajista kussakin maassa on ilmaissut tuntevansa tietyn kilpailusäännön vähintään melko hyvin, ovat erot vastauksissa suurempia saman maan isojen ja pienten yritysten välillä, kuin eri maiden yritysten välillä.¹⁵ Kaikissa kolmessa maassa havaitaan selkeästi, että suuremmat yritykset kokevat tuntevansa kilpailusääntelyä paremmin kuin pienemmät.

Eri maiden kyselyiden kilpailulain tuntemista mittaavien kysymysten välinen vertailu on esitetty kootusti alla kuviossa 3. Vertailun helpottamiseksi viisiportainen vastausasteikko on muunneltu kolmiportaiseksi. Lisäksi kaaviosta on poistettu niiden vastaajien osuus, jotka eivät osanneet vastata kysymykseen.

Kuvio 3. Maavertailu kilpailusääntöjen tuntemisesta.

Tulosten perusteella kilpailuviranomaisen ja sen toiminnan tuntemus on Suomessa ja Norjassa jokseenkin samalla tasolla. Islannin kysely ei ollut tältä osin vertailukelpoinen. Merkittävin ero Suomen ja Norjan välillä on vastausten jakautumisessa ryhmiin, jotka katsovat tuntevansa kilpailuviranomaisen ja sen toiminnan melko huonosti tai ei hyvin eikä huo-

¹⁴ Katso Samkeppniseffirlitið, Rit. nr. 3/2020 ja Sörgard ym. (2019).

¹⁵ Maiden väliset erot voivat selittyä osaltaan myös eroista otannassa (esim. Islannissa suuriksi määritellyjä yrityksiä oli vastaajissa hyvin pieni määrä), vastauskulttuurissa tai tavoissa arvioida omaa osaamista.

nosti. Norjassa yritykset ovat yleisemmin katsoneet tuntemuksensa olevan ei hyvä eikä huono, kun taas Suomessa melko huonosti tuntevien osuus on Norjaa selkeästi suurempi.

Kaikkien kolmen maan kyselyssä selvitettiin kartellikiellon ja leniencyn tuntemista. Vastajat kokivat tuntevansa kartellikiellon verrattain hyvin kaikissa kolmessa maassa. Suomessa muita maita selvästi suurempi osa kuitenkin ilmoitti tuntevansa kartellikiellon vähintään melko hyvin. Leniencyn osalta kysymykset esitettiin kuitenkin eri maissa jossain määrin eri tavoin, mikä heikentää maiden välisten tulosten vertailtavuutta.¹⁶ Mahdollisuus vapautua seuraamusmaksusta jättämällä leniency-hakemus tunnettiin kaikissa maissa selkeästi kartellikieltoa heikommin. Vastausten perusteella suomalaiset yritykset kokivat tuntevansa leniencyn hieman paremmin kuin norjalaiset, mutta ero ei ollut erityisen merkittävä.

Yrityskauppojen ilmoitusvelvollisuuden vähintään melko hyvä tuntemus vaihteli Islannin runsaan 30 prosentin ja Norjan vajaan 40 prosentin välillä. Kaikissa kolmessa maassa tuntemus arvioidaan selvästi paremmaksi isommissa yrityksissä, joiden yrityskauppoihin valvonta todennäköisemmin soveltuisi. Vertailtaessa eri maiden vastauksia on syytä huomioida, että liikevaihtorajat vaihtelevat maittain.¹⁷

Määräävän markkina-aseman väärinkäyttökiellon osalta havaitaan, että suomalaiset yritykset ovat ilmaisseet tuntevansa kiellon jonkin verran useammin kuin norjalaiset tai islantilaiset. Suomessa runsas 45 prosenttia kaikista yrityksistä katsoi tuntevansa kiellon vähintään melko hyvin, kun vastaavat luvut olivat Norjassa reilu 40 prosenttia ja Islannissa reilu 35 prosenttia. Yli 50 työntekijän yrityksistä yli puolet kaikissa kolmessa maassa katsoivat tuntevansa kiellon vähintään melko hyvin.

Sekä Norjan että Islannin kyselyissä kysyttiin myös vastaajien näkemyksiä kartellien ilmeneemisestä heidän yrityksensä markkinoilla ja Islannissa kysyttiin lisäksi määräävän markkina-aseman väärinkäytön yleisyydestä. Tuloksista voidaan todeta, että kaikissa kolmessa maassa kartellien havaitsemisesta kertoi reilu puolet vastaajista, mutta maiden välillä oli jonkin verran vaihtelua siinä, miten yleisenä näitä pidettiin. Määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä olivat havainneet reilu 55 prosenttia vastaajista sekä Suomessa että Islannissa, mutta Suomessa noin puolet näistä vastaajista olivat valinneet vaihtoehdon "melko pienessä määrin" siinä missä Islannissa oli hieman Suomea useammin katsottu väärinkäyttöä ilmenevän joko hyvin suuressa tai melko suuressa määrin.

¹⁶ Islannissa vastausvaihtoehdot olivat kyllä tai ei. Norjassa vastausasteikko oli kolmiportainen; kyllä, osittain tai ei. Suomessa leniency-säännösten tuntemista kysyttiin samalla viisiportaisella asteikolla kuin muitakin kysymyksiä. Suomen kyselyn vastauksista "Erittäin hyvin" on koodattu vastaamaan "Kyllä" vastausta ja "Melko hyvin" vastausta "Osittain".

¹⁷ Norjassa osapuolten yhteenlaskettua liikevaihtoa koskeva raja on noin 100 miljoonaa euroa ja vähintään kahta yrityskaupan osapuolta koskeva raja noin 10 miljoonaa euroa. Islannissa yhteenlaskettua liikevaihtoa koskeva raja on noin 20 miljoonaa euroa ja vähintään kahta osapuolta koskeva raja noin 2 miljoonaa euroa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kilpailulain tunteminen vaikuttaa kilpailusääntelyn tehokkaaseen toimintaan. Jos yritykset tuntevat kilpailulain huonosti, heikentää se valvonnan ennaltaehkäisevää vaikutusta. Kilpailulain tuntemuksella on myös vaikutuksia leniency-ohjelman toimintaan ja siihen, miten KKV saa tietoja mahdollisista kilpailulain vastaisista menettelyistä. Kyselytutkimuksen perusteella kilpailulaki tunnetaan suomalaisissa yrityksissä suhteellisen heikosti. Odotetusti lain tuntemus on hieman parempaa suuremmissa yrityksissä, joiden toimintaan kilpailulaki useammin vaikuttaa. Suuremmissakin yrityksissä kilpailulain tunteminen oli kuitenkin suhteellisen heikkoa, ja kyselyn perusteella Suomessa tulisikin pyrkiä lisäämään yritysten tietämystä kilpailulaista.

Selvitys tuotti hyödyllistä tietoa myös siitä, mitä toimia yrityksissä on tehty kilpailulain noudattamiseksi. Vastaajista viisi prosenttia ilmoitti, että viimeisen viiden vuoden aikana yritys oli lopettanut tai muuttanut sopimuksia tai toimintaa kilpailulain 5 §:n vuoksi. Vaikka osuus on suhteellisen pieni, on se kuitenkin lukumääräisesti merkittävä. Jos tulos yleistetään koko kyselyn kohdejoukkoon, tarkoittaisi se sitä, että 883 yrityksessä olisi viiden vuoden aikana lopetettu tai muutettu toimintaa kilpailulain vuoksi. Ottaen huomioon, että kilpailunrajoituksia koskevia päätöksiä annetaan vuosittain vain muutamia, viittaa tulos siihen, että valvonnan ennaltaehkäisevä vaikutus on Suomessa erittäin merkittävä.

Joissain yrityksissä koettiin, että toimintaa oli jouduttu muuttamaan, vaikka sillä ei olisi ollut markkinoiden toimintaa heikentävää vaikutusta. Tuloksen tulkinta on kuitenkin haastavaa, sillä kyselyssä ei ole arvioitu yritysten oman arvion oikeellisuutta. Koska yritysten kilpailulain tuntemus on sekä saatujen vastausten että niiden itsensä mukaan heikkoa, on vastaajien subjektiivisiin arvioihin oman tai kilpailijoiden toiminnan lainmukaisuudesta suhtauduttava varovaisesti.

Kyselyn tulosten perusteella kolmessa prosentissa yli 20 miljoonan euron yrityksiä oli viimeisen viiden vuoden aikana muokattu yrityskauppaa tai luovuttu kaupasta yrityskauppa-valvonnan takia. Kun luku suhteutetaan koko populaatioon tarkoittaa se sitä, että noin 90 yrityksessä valvonnan olemassaolo olisi aiheuttanut muutoksia yritysjärjestelyyn viimeisen viiden vuoden aikana. Kyselyn tulokset viittaavat siihen, että myös yrityskauppa-valvonnan ennaltaehkäisevä vaikutus on huomattava. Tuloksen tulkinnassa on kuitenkin huomioitava se mahdollisuus, että yritykset, jotka ovat joutuneet muuttamaan valintojaan valvonnan vuoksi, saattavat olla yliedustettuja vastaajajoukossa. Jotkut yritykset ilmoittivat myös jättäneensä tekemättä yrityskauppoja, jotka yrityksen oman käsityksen mukaan eivät olisi heikentäneet kilpailua. Myös tämän vastauksen tulkintaa vaikeuttaa edellä kuvatusti yritysten haasteet arvioida oman toimintansa kilpailulainmukaisuutta. Lisäksi on huomattava, että valtaosa näistä vastaajista oli yrityksiä, joita yrityskauppa-valvonta ei kyselyn toteutushetkellä matalan liikevaihdon takia lähtökohtaisesti edes koskettanut.

Kyselyssä yli puolet vastaajista arvioi omilla markkinoillaan esiintyvän kartelli kiellon vastaista toimintaa. Myös määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä oli havainnut yli puolet vastaajista. Vastaajia, joiden mielestä kartelli kiellon vastainen toiminta tai määrävän markkina-aseman väärinkäyttö oli melko tai hyvin yleistä, oli kuitenkin suhteellisen vähäinen määrä. Vastaajien käsitys kilpailunrajoitusten yleisyydestä poikkeaa merkittävästi viraston tutkimien tai sen tietoon saatettavien kilpailunrajoitusepäilyjen määrästä. Onkin todennäköistä, että vastaajat ovat pitäneet kilpailulain vastaisina myös sellaisia menettelytapoja, jotka eivät tosiasiallisesti ole lain vastaisia. Tämä on yhdenmukaista sen kanssa, että myös yritykset itse katsovat tuntevansa kilpailulakia huonosti. Vastaajilla voidaan näin ollen arvioida olevan rajalliset edellytykset arvioida kilpailulain vastaisten toi-

mien yleisyyttä, minkä takia kyselyn tuloksista ei pystytä tekemään johtopäätöksiä siitä, kuinka yleisiä eri kilpailunrajoitukset tosiasiallisesti ovat Suomessa.

LÄHDELUETTELO

- Bridgman, B., Qi, s., Schmitz, J. (2015) Cartels Destroy Productivity: Evidence from the New Deal Sugar Manufacturing.
<https://www.minneapolisfed.org/research/sr/sr519.pdf>
- Bryant, Peter G. ja E. Woodrow Eckard (1991) "Price Fixing: The Probability of Getting Caught," Review of Economics and Statistics, 73 (3), 531–536.
- CMA (2017). The deterrent effect of competition authorities' work – Literature review.
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/642801/deterrent-effect-of-competition-authorities-work-lit-review.pdf
- Combe, Emmanuel and Monnier, Constance and Legal, Renaud, Cartels: The Probability of Getting Caught in the European Union. Available at SSRN:
<https://ssrn.com/abstract=1015061> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1015061>
- Connor, John M., Price-Fixing Overcharges: Revised 3rd Edition (February 24, 2014). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2400780> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2400780>
- Harrington, Joseph E. ja Yanhao Wei (2017) "What Can the Duration of Discovered Cartels Tell Us About the Duration of All Cartels?" Economic Journal, 127, 1977–2017.
- Moreau, F., Panon, L. (2022) Macroeconomic Effects of Market Structure Distortions: Evidence from French Cartels. IMF Working Papers (WP/22/104).
- OECD (2011). Promoting Compliance with Competition Law. OECD Policy Roundtables.
- Samkeppnisefirlitið, Rit. nr. 3/2020. Þekking og viðhorf stjórnenda íslenskra.
<https://www.samkeppni.is/media/skyrslur/Thekking-og-vidhorf-stjornenda-islenskra-fyrirtaekja-fil-samkeppnismala.pdf>
- Sørgard, L., Tveito, A., Brække, K. (2019). Effekter av konkurransereglene for forbrukere. Samfunnsøkonomen 133(1), 28–42. <https://samfunnsokonomene.no/wp-content/uploads/2020/01/Samfunns%C3%B8konomen-nr-1-2019.pdf>
- van der Noll, R. & Baarsma, B. (2017) Compliance with cartel laws and the determinants of deterrence – an empirical investigation. European Competition Journal, 13, 336–355. <https://doi.org/10.1080/17441056.2017.1387450>
- Williamson, B. (2021). Incentivising compliance with competition law: could liability insurance be the answer? European Competition Law Review.

Sähköisten linkkien toimivuus tarkistettu 13.8.2024.

LIITE 1: YRITYKSILLE SUUNNATUN KYSELYN SAATEKIRJE

Arvoisa vastaanottaja,

Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) tekee kyselytutkimusta, jossa selvitetään kilpailun toimivuutta, kilpailulain vastaista toimintaa ja yrityskauppoja Suomessa. Kyselyn tarkoituksena on selvittää, miten yritykset näkevät KKV:n soveltavan ja toimeenpanevan kilpailulakia sekä miten yritykset toimivat suhteessa kilpailulakiin. Kysely on suunnattu suomalaisten yritysten toimitusjohtajille ja myyntivastaaville.

Kyselyn vastauksia käsitellään luottamuksellisesti ja anonyymisti salassapito- ja tietosuojalainsäädännön mukaisesti. Kyselyn aineistoa käytetään yleisellä tasolla ilmiöiden kartoittamiseksi siten, että yksittäisen yrityksen tiedot eivät paljastu suoraan eikä epäsuorasti. Lisätietoja KKV:n tietosuojakäytännöistä voi lukea KKV:n verkkosivuilta: <https://www.kkv.fi/Tietoa-KKVsta/verkkopalvelut-ja-tietosuoja/tietosuoja selosteet/>

Osat kyselystä voivat olla haastavia vastata mobiililaitteilla. Suosittelemme vastaamaan kyselyyn tietokoneella. Mikäli kysely jää sinulta kesken, voit jatkaa sitä haluamallasi laitteella käyttäen alkuperäistä kutsulinkkiä.

Vastataksesi kyselyyn, paina tästä linkistä.

Olemme saaneet yhteystietonne Bisnode Finland Oy:lta (Kumpulantie 3, 00520 Helsinki), joka ylläpitää yritysten vastuuhenkilöiden ja operatiivisen johdon yhteystietoja sisältävää yritystietokantaa. Bisnoden yritystietokannan tietosuojaseloste: <https://finland.bisnode.fi/tietosuoja/yritystietokannan-tietosuoja seloste/>

Lisätietoja kyselystä antavat:

- Ekonomisti Lasse Pöyry (lasse.poyry@kkv.fi)
- Vanhempi ekonomisti Antti Sieppi (antti.sieppi@kkv.fi)

Ystävällisin terveisin,

Timo Mattila,
ylivohtaja, Kilpailu- ja kuluttajavirasto

LIITE 2: YRITYKSILLE SUUNNATUN KYSELYN KYSELYLOMAKE

Kilpailulakikysely yrityksille

Kiitos osallistumisestasi Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV) kyselyyn. Kysely käsittelee kilpailun toimivuutta, kilpailulain vastaista toimintaa ja yrityskauppoja. Kyselyn tarkoituksena on selvittää, miten yritykset näkevät KKV:n soveltavan ja toimeenpanevan kilpailulakia sekä miten yritykset toimivat suhteessa kilpailulakiin.

Vastauksiasi käsitellään luottamuksellisesti ja anonyymisti. Kyselyn aineistoa käytetään yleisellä tasolla ilmiöiden kartoittamiseksi siten, että yksittäisen yrityksen tiedot eivät paljastu suoraan eikä epäsuorasti. Antamasi vastaukset katsotaan julkisuuslain (621/1999) nojalla salassa pidettäviksi. Asiakirjat, jotka on vapaaehtoisesti annettu viranomaisille tutkimusta tai tilastointia varten, ovat julkisuuslain 24.1 §:n 16 kohdan mukaan salassa pidettäviä.

Osat kyselystä voivat olla haastavia vastata mobiililaitteilla. Suosittelemme vastaamaan kyselyyn tietokoneella. Mikäli kysely jää sinulta kesken, voit jatkaa sitä haluamallasi laitteella käyttäen alkuperäistä kutsulinkkiä.

Tähdellä merkittyihin kysymyksiin on vastattava, jotta kyselyssä pääsee eteenpäin.

Kyselyyn vastaaminen kestää noin 15 minuuttia.

I Näkemyksiä ja mielipiteitä kilpailulaista

Seuraavat kysymykset koskevat näkemyksiäsi ja mielipiteitäsi Suomen kilpailuviranomaisesta (KKV) sekä kilpailulaista.

1. Miten hyvin tunnet Suomen kilpailuviranomaisen (KKV) ja sen toiminnan? *

- Erittäin huonosti
- Melko huonosti
- Ei hyvin eikä huonosti
- Melko hyvin
- Erittäin hyvin
- En osaa sanoa

2. Osaatko mainita joitain kilpailunrajoitustapauksia, joiden parissa KKV on työskennellyt viiden viime vuoden aikana? Voit mainita muutamia tärkeimpiä.

3. Kuinka hyvin tai huonosti tunnet seuraavat kilpailusäännöt ja kilpailuviranomaisen toiminnan? *

	Erittäin huonosti	Melko huonosti	Ei hyvin eikä huonosti	Melko hyvin	Erittäin hyvin	En osaa sanoa
Kilpailua rajoittavan yhteistyön kierto (kartellit)						
Yrityksen mahdollisuus vapautua seuraamusmaksuista ilmiantamalla kartelli (leniency)						
Mahdollisuus antaa KKV:lle vihjeitä (myös nimettömänä) mahdollisista kilpailulain rikkomuksista						
Määrävän markkina-aseman väärinkäyttökierto						
Velvollisuus ilmoittaa yrityskaupoista ja sulautumisista KKV:lle						
KKV:n mahdollisuus tehdä esityksiä ja aloitteita kilpailun edistämiseksi ja kilpailua rajoittavien säännösten purkamiseksi						

4. Kuinka tärkeitä mielestäsi seuraavat tekijät ovat sille, että yritykset noudattavat kilpailusääntöjä? *

	Ei lainkaan tärkeä	Ei kovin tärkeä	Melko tärkeä	Tärkeä	Erittäin tärkeä	En osaa sanoa
Kilpailulain rikkomisesta määrättävän seuraamusmaksun suuruus						
Kilpailulain rikkomisesta aiheutuva negatiivinen julkisuus						
Kilpailulain rikkomisen käsittelystä aiheutuvat kustannukset (esim. juridisten ym. neuvonantajien käyttöön liittyvät kustannukset)						
Kilpailulain rikkomisesta seuraavista yksityisistä oikeudenkäynneistä tuomittavat vahingonkorvaukset						

II Kilpailutilanne markkinoilla, joilla yrityksesi toimii

Seuraavaksi kysytään näkemyksiäsi kilpailutilanteesta niillä markkinoilla, joilla yrityksesi toimii.

5. Missä määrin koet, että markkinoilla, joilla yrityksesi toimii, esiintyy yritysten välistä kilpailunvastaista yhteistyötä? *

Kilpailunvastaista yhteistyötä voi olla esimerkiksi se, että keskenään kilpailevat yritykset sopivat hinnoista tai rajoittavat tuotantoa, alalla on hintatasoa ohjaavia hintasuosituksia, kilpailijat vaikeuttavat toisten yritysten toimintaa yhteistuumin, yritykset vaihtavat keskenään tuoreita hintatietoja, yritykset jakavat keskenään asiakkaita tai markkinoita tai yritykset tekevät yhteistyötä, joka tähtää tarjouskilpailujen tulosten manipulointiin.

- Hyvin suuressa määrin
- Melko suuressa määrin
- Jossain määrin
- Melko pienessä määrin
- Ei ollenkaan -> K7
- En osaa sanoa -> K7

6. Totesit uskovasi, että markkinoilla, joilla yrityksesi toimii, esiintyy kilpailunvastaista yhteistyötä [vastaus K5]. Minkälainen yhteistyö on mielestäsi kyseessä?

*Voit valita useita vastausvaihtoehtoja. **

- Hinnoista sopimista tai tuotannon rajoittamista
- Hintatasoa ohjaavia hintasuosituksia
- Kilpailijat vaikeuttavat toisten yritysten toimintaa yhteistuumin
- Hinta- tai muiden strategisesti merkittävien tietojen vaihtoa
- Asiakkaiden tai markkinoiden jakamista
- Julkisiin hankintoihin liittyvää kilpailunvastaista yhteistyötä
- Jotain muuta, mitä?: _____ *
- En osaa sanoa

7. Missä määrin koet, että markkinoilla, joilla yrityksesi toimii, esiintyy kilpailulainvastaista määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä? *

Määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä voi olla esimerkiksi kohtuuttomien osto- tai myyntihintojen taikka muiden kohtuuttomien ehtojen määrääminen, tuotannon tai teknisen kehityksen rajoittaminen kuluttajien vahingoksi, erilaisten ehtojen soveltaminen eri kauppakumppaneiden samankaltaisiin suorituksiin (syrjiminen) tai asettaminen sopimuksen edellytykseksi se, että kauppakumppani hyväksyy lisäsuoritukset, joilla ei ole yhteyttä sopimuksen kohteeseen (sitominen).

- Hyvin suuressa määrin
- Melko suuressa määrin
- Jossain määrin
- Melko pienessä määrin
- Ei ollenkaan -> K9
- En osaa sanoa -> K9

8. Totesit kokevasi, että markkinoilla, joilla yrityksesi toimii, esiintyy kilpailulainvastaista määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä [vastaus K7]. Minkälaisesta väärinkäytöstä on mielestäsi kysymys?

*Voit valita useita vastausvaihtoehtoja. **

- Hinnoittelu alle kustannusten (saalistushinnoittelu)
- Sitovat alennukset
- Yksinoikeussopimukset
- Sitominen
- Toimituksista kieltäytyminen
- Syrjintä
- Jokin muu, mikä?: _____ *
- En osaa sanoa

9. Onko yrityksesi harkinnut tai toteuttanut toimenpiteitä sellaisia yrityksiä vastaan, jotka ovat mielestäsi toimineet kilpailulain vastaisesti joko tekemällä kiellettyä yritysten välistä yhteistyötä tai käyttämällä väärin määräävää markkina-asemaa?

*Voit valita useita vastausvaihtoehtoja kolmesta ensimmäisestä kohdasta. **

- Olemme tehneet toimenpidepyynnön KKV:lle
- Olemme antaneet KKV:lle vihjeen kilpailulain vastaisesta toiminnasta
- Olemme jättäneet siviilikanteen vahingonkorvauksien saamiseksi
- Olemme harkinneet toimenpiteitä, mutta emme ole toteuttaneet niitä
- Emme ole harkinneet tai toteuttaneet erityisiä toimenpiteitä
- En osaa sanoa

III Yrityksen omaa toimintaa koskevat kysymykset

Seuraavat kysymykset käsittelevät sitä, miten kilpailuasioita hoidetaan yrityksessäsi.

10. Onko yrityksessäsi henkilöä tai tehtävää, jonka nimenomaisesti velvollisuuksiin kuuluu yrityksen toiminnan kilpailulain mukaisuuden varmistaminen? *

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

11. Onko yrityksesi toteuttanut jotain seuraavista toimenpiteistä kilpailulain noudattamiseksi viiden viime vuoden aikana?

*Voit valita useita vastausvaihtoehtoja. **

- Yrityksellä on ollut käytössä compliance-ohjelma
- Yrityksellä on ollut kilpailulakia koskevaa koulutusta (sisäistä tai ulkoista)
- Yritys on käyttänyt ulkoisia asiantuntijoita toiminnan kilpailulain mukaisuuden varmistamiseksi
- Yritys on tehnyt omia riskianalyysyjä toiminnan kilpailulain mukaisuudesta
- Yrityksessä on valmistettu kilpailulain noudattamiseen liittyviä ohjeita
- Jotain muuta, mitä?: _____*
- Yrityksessä ei ole viimeisten viiden vuoden aikana toteutettu mitään toimenpiteitä kilpailulain noudattamiseksi
- En osaa sanoa

IV Yrityskaupat

Seuraavaksi esitämme kysymyksiä, jotka koskevat yrityskauppoja. Yrityskaupoilla tarkoitetaan määräysvallan hankkimista tai liiketoiminnan tai sen osan ostamista toisesta yrityksestä taikka sulautumista tai yhteisyrityksen perustamista toisen yrityksen kanssa.

12. Kuinka monta yrityskauppaa yrityksenne on suunnitellut viiden viime vuoden aikana?

Anna arvio numeroina (vastaa 0 jos ette ole suunnitelleet yhtään yrityskauppaa).

*Huomaa, että haluamme tässä huomioidavan sekä toteutuneet että suunnitellut, mutta lopulta toteuttamatta jääneet yrityskaupat. **

13. Totesit, että yrityksenne on viimeisen viiden vuoden aikana suunnitellut toteutettavaksi [vastaus K12] yrityskauppaa. Kuinka monta näistä lopulta toteutettiin? *

14. Kuinka monta suunnitelluista yrityskaupoista (sisältäen sekä toteutetut että toteutumatta jääneet yrityskaupat) ilmoititte KKV:lle? *

15. Totesit, että KKV:lle ilmoitettuja yrityskauppoja oli [vastaus K14]. Kuinka montaa näistä yrityskaupasuunnitelmista muutettiin tai muokattiin ennen KKV:lle ilmoittamista, jotta ne tulisivat sellaisenaan hyväksytyiksi KKV:n yrityskauppavalvonnassa? *

16. Kuinka moni suunnitelluista yrityskaupoista [vastaus K12] olisi ollut yrityksellenne kannattava eikä mielestänne kilpailulle haitallinen, mutta jäi toteutumatta, koska oletitte, että yrityskauppa ei olisi saanut hyväksyntää KKV:n yrityskauppavalvonnasta? *

17. Kuinka montaa toteutuneista yrityskaupoista [vastaus K13] muokattiin tai muutettiin alun perin suunnitellusta, jotta niitä ei olisi tarvinnut ilmoittaa KKV:lle? *

18. Kuinka monessa suunnitellussa yrityskaupassa (sisältäen sekä toteutetut että toteutumatta jääneet yrityskaupat) olette käyttäneet yrityksenne ulkopuolista asiantuntijaa (esim. kilpailuasioihin perehtynyttä juristia) antamaan neuvoja kilpailulakiin tai KKV:ön liittyvissä asioissa? *

19. Kuinka monta kaikista suunnitelluista yrityskaupoista (sisältäen sekä toteutetut että toteutumatta jääneet yrityskaupat) olette hylänneet ulkopuolisen asiantuntijaneuvojen perusteella? *

V Yritysten välinen kielletty yhteistyö

Muistutamme jälleen, että vastauksesi ovat luottamuksellisia ja niitä käsitellään anonyymisti.

Seuraavaksi kysymme yritysten välisestä yhteistyöstä, joka koskee kahta tai useampaa, tyypillisesti samoilla markkinoilla toimivaa yritystä. Tässä osiossa ei käsitellä yrityskauppoja.

Kiellettyä kilpailunvastaista yhteistyötä voi olla esimerkiksi hinnoista sopiminen, tuotannon rajoittaminen, markkinoiden jakaminen, tarjouskilpailujen tulosten manipulointiin tähtäävä yhteistyö, liikesalaisten tietojen vaihtaminen, tuotannon tai myynnin rajoitukset tai sitovat jälleenmyyntihinnat.

20. Kuinka monta kertaa olette viimeisten viiden vuoden aikana ottaneet huomioon elinkeinonharjoittajien välisten kilpailunrajoitusten kiellon (kilpailulain 5 §) toiminnassanne?

Anna arvio numeroina (vastaa 0, jos ette ole kertaakaan ottaneet huomioon kilpailunrajoitusten kieltä). *

21. Totesit, että olette viimeisten viiden vuoden aikana huomioineet kilpailulain 5 §:n toiminnassanne [vastaus K20] kertaa. Kuinka monta kertaa näistä kilpailulain huomioiminen ei lopulta aiheuttanut muutoksia toimintaanne? *

22. Kuinka monta kertaa olette yrityksessänne viimeisten viiden vuoden aikana lopettaneet tai muuttaneet sopimuksia tai toimintaa kilpailulain 5 §:ään liittyvien kieltojen vuoksi? *

23. Totesit, että olette yrityksessänne viimeisten viiden vuoden aikana lopettaneet tai muuttaneet sopimuksia tai toimintaa kilpailulain 5 §:ään liittyvien kieltojen vuoksi [vastaus K22] kertaa. Kuinka monta näistä tapauksista oli sellaisia, joissa sopimus tai toiminta ei mielestänne olisi ollut kilpailua rajoittavaa. *

24. Totesit, että yrityksenne on lopettanut tai muuttanut sopimuksia tai toimintaa kilpailulain 5 §:ään liittyvien kieltojen vuoksi, vaikka mielestänne sopimus tai toiminta ei olisi ollut kilpailua rajoittavaa. Mikä oli pääasiallinen syy tähän? *

25. Kuinka monta kertaa olette viimeisen viiden vuoden aikana käyttäneet yrityksenne ulkopuolista asiantuntijaa (esim. kilpailuasioihin perehtynyttä juristia) arvioimaan toimintanne tai sopimustenne kilpailulain 5 §:n mukaisuutta? *

26. Kuinka monta kertaa näistä tapauksista yrityksenne ulkopuolisen asiantuntijan neuvot johtivat toimintanne tai sopimustenne muuttamiseen tai lopettamiseen? *

LIITE 3. KYSELYYN VASTANNEIDEN YRITYSTEN KUVAUS TAUSTAMUUTTUJITTAIN

Liitetaulukko 1. Yrityksen sijainti käyntiosoitteen postinumeron mukaan.

Maakunta	Vastaajat lkm	Vastaajat %	Otos lkm	Otos %	Perus- joukko lkm	Perus- joukko %
Uusimaa	360	37	6 703	38	8 039	38
Varsinais-Suomi	81	8	1 525	9	1 804	9
Kanta-Häme	27	3	434	2	489	2
Päijät-Häme	30	3	576	3	649	3
Kymenlaakso	30	3	394	2	457	2
Etelä-Karjala	17	2	291	2	370	2
Keski-Suomi	37	4	692	4	773	4
Etelä-Pohjanmaa	42	4	569	3	637	3
Pohjanmaa	15	2	579	3	698	3
Satakunta	41	4	701	4	784	4
Pirkanmaa	91	9	1 647	9	1 774	8
Etelä-Savo	17	2	330	2	437	2
Pohjois-Savo	39	4	638	4	800	4
Pohjois- Karjala	24	2	383	2	474	2
Kainuu	10	1	184	1	241	1
Keski-Pohjanmaa	15	2	221	1	251	1
Pohjois-Pohjanmaa	73	7	1 189	7	1 405	7
Lappi	28	3	467	3	637	3
Ahvenanmaa	4	<1	105	1	154	1
Ei tiedossa	2	<1			193	1
Yhteensä	983	100			21 066	100

Liitetaulukko 2. Yrityksen ikä.

Ikä	Vastaajat lkm	Vastaajat %	Otos lkm	Otos %	Perus- joukko lkm	Perus- joukko %
0-4 vuotta	70	7	1 537	9	2 002	10
5-9 vuotta	147	15	3 031	17	3 577	17
10-14 vuotta	160	16	2 861	16	3 635	17
15-19 vuotta	119	12	2 070	12	2 423	12
20-24 vuotta	81	8	1 622	9	2 035	10
25-29 vuotta	136	14	1 916	11	2 384	11
30-39 vuotta	130	13	2 476	14	2 672	13
40-49 vuotta	63	6	1 076	6	1 191	6
50-99 vuotta	67	7	965	5	990	5
100 vuotta tai vanhempi	10	1	165	1	157	1
Yhteensä	983	100			21 066	100

Liitetaulukko 3. Yrityksen yhtiömuoto.

Yhtiömuoto	Vastaajat lkm	Vastaajat %	Otos lkm	Otos %	Perusjoukko lkm	Perusjoukko %
Osakeyhtiö	915	93	16 295	95	19 255	91
Toiminimi	39	4	333	2	ei tietoa	ei tietoa
Osuuskunta	14	1	195	1	101	<1
Kommandiittiyhtiö	7	1	190	1	313	1
Avoin yhtiö	8	1	148	1	180	1
Yhteensä	983	100				

Liitetaulukko 4. Yrityksen henkilöstömäärä.

Henkilöstömäärä	Vastaajat lkm	Vastaajat %	Otos lkm	Otos %	Perus- joukko lkm	Perus- joukko %
10–19	317	32	6 010	35	10 699	51
20–49	354	36	6 601	38	6 433	31
50–99	156	16	2 391	14	2 199	10
100–249	81	8	1 269	7	1 050	5
250–499	37	4	488	3	385	2
500–999	22	2	229	1	172	1
1000–	16	2	173	1	128	1
Yhteensä	983	100			21 066	100

Liitetaulukko 5. Yrityksen liikevaihto (€/vuosi).

Liikevaihto	Vastaajat lkm	Vastaajat %	Otos lkm	Otos %
1–199 999	14	1	317	2
200 000–399 999	3	<1	162	1
400 000–999 999	54	5	1 264	7
1 000 000–1 999 999	134	14	2 807	16
2 000 000–9 999 999	447	45	7 916	46
10 000 000–19 999 999	122	12	1 983	12
20 000 000–	209	21	2 698	16
Yhteensä	983	100		

Liitetaulukko 6. Yrityksen toimiala.

Toimiala	Vastaajat lkm	Vastaajat %	Otos lkm	Otos %	Perus- joukko lkm	Perus- joukko %
A Maatalous, metsätalous ja kalatalous (01-03)	0	0	198	1	574	3
B Kaivostoiminta ja louhinta (05-09)	0	0	57	<1	81	<1
C Teollisuus (10-33)	242	25	3 663	21	3 522	17
D Sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto, jäähdytysliiketoiminta (35)	18	2	170	1	172	1
E Vesihuolto, viemäri- ja jätevesihuolto, jätehuolto ja muu ympäristön puhtaanapito (36-39)	14	1	117	1	149	1
F Rakentaminen (41-43)	106	11	2 343	14	3 350	16
G Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien korjaus (45-47)	199	20	3 276	19	3 586	17
H Kuljetus ja varastointi (49-53)	75	8	910	5	1 568	7
I Majointi- ja ravitsemistoiminta (55-56)	13	1	598	3	1 133	5
J Informaatio ja viestintä (58-63)	71	7	1 284	7	1 209	6
K Rahoitus- ja vakuutustoiminta (64-66)	34	3	311	2	709	3
M Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta (69-75)	85	9	1 601	9	1 681	8
N Hallinto- ja tukipalvelutoiminta (77-82)	50	5	1 225	7	1 758	8
O Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sosiaalivakuutus (84)	2	<1	21	<1	0	0
P Koulutus (85)	18	2	177	1	110	1
Q Terveys- ja sosiaalipalvelut (86-88)	36	4	551	3	1 023	5
R Taiteet, viihde ja virkistys (90-93)	5	1	240	1	256	1
S Muu palvelutoiminta (94-96)	15	2	101	1	184	1
Yhteensä	983	100			21 066	100

Liitetaulukko 7. Vastaajan vastuualue yrityksessä.

Vastuualue	Vastaajat lkm	Vastaajat %	Otos lkm	Otos %
CEO	822	84	12 987	76
Myynti	161	16	4 174	24
Yhteensä	983	100		

Kilpailu- ja kuluttajaviraston Katsauksia 5/2024

Kilpailu- ja kuluttajavirasto

PL 5, 00531 Helsinki

Puhelin 029 505 3000 (pvm/mpm)

kirjaamo@kkv.fi • www.kkv.fi